

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра педагогіки та психології

Реєстраційний № _____

Бакалаврська робота
ФОРМИ І ТРАДИЦІЇ РОЗПОВІДАННЯ КАЗОК У ДНЗ „РОСИНКА” С. ДЮЛА

Вереш Едіна Степанівна

Студентка IV-го курсу

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Освітній рівень: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол №1/2019

Науковий керівник:

Ешпан Маргарета С.
викладач

Завідувач кафедрою:

Біда Олена А.
доктор пед. наук, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2020 року

Протокол № _____ / 201_

**Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

Кафедра педагогіки та психології

Бакалаврська робота

ФОРМИ І ТРАДИЦІЇ РОЗПОВІДАННЯ КАЗОК У ДНЗ „РОСИНКА” С. ДЮЛА

Освітній рівень: бакалавр

Виконав: студентка IV-го курсу
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Вереш Едіна Степанівна

Науковий керівник: Ешпан Маргарета С.
викладач

Рецензент: Габода Єва Б.
ст. викладач

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Pedagógia és Pszichológia Tanszék

**MESÉLÉSI SZOKÁSOK A GYULAI „HARMATCSEPP” ÓVODÁBAN
Szakdolgozat**

Készítette: Veres Edina

IV. évfolyamos Óvodapedagógia
szakos hallgató

Témavezető: Espán Margaréta

főiskolai tanár

Recenzens: Gabóda Éva

főiskolai adjunktus

ЗМІСТ

Вступ	6
I. Розділ: Вплив казки на розвиток дітей.....	8
1.1. Поняття та особливості казки.....	8
1.1.1. Види казок	10
1.2. Місце та роль казки у житті дітей.....	12
1.3. Книга або технічне обладнання.....	14
II. Розділ: Місце казки у дошкільному вихованні	17
2.1. Можливості опрацювання казок в умовах дитячого садка	17
2.2. Зв'язок дорослого та дитини під час розповіді казки.....	21
III. Розділ: Підсумок результатів досліджень	24
3.1. Мета дослідження.....	24
3.2. Перевірені люди, групи та презентація методів	24
3.3. Підсумок результатів.....	27
Резюме.....	45
Резюме (українською мовою)	46
Список використаної літератури	47
Додатки	50
Список ілюстрацій	

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	6
I. FEJEZET: A MESE HATÁSA A GYERMEKEK FEJLŐDÉSÉRE.....	8
1.1. A mese fogalma, sajátosságai	8
1.1.1. Mesefajták.....	10
1.2. A mese helye, szerepe a gyermekek életében.....	12
1.3. Könyv vs digitális technika	14
II. FEJEZET: A MESE HELYE AZ ÓVODAI NEVELÉSBEN.....	17
2.1. Mesefeldolgozás lehetőségei és módszerei óvodai keretek között.....	17
2.2. Felnőtt és gyermek közti kapcsolat mesélés közben	21
III. FEJEZET: KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEGZÉSE	24
3.1. A kutatás célja	24
3.2. Vizsgált személyek, csoportok és módszerek bemutatása.....	24
3.3. Eredmények összefoglalása	27
ÖSSZEFOGLALÁS	45
UKRÁN NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓ (РЕЗЮМЕ)	46
FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE	47
MELLÉKLET.....	50
ÁBRÁK JEGYZÉKE	

Bevezetés

Szakdolgozatom a *Mesélési szokások a Gyulai „Harmatcsepp” Óvodában* címet viseli. A tudatos felnőtt, szülő, pedagógus tisztában van azzal, hogy a mesék több tekintetben is jótékony hatással vannak a gyermekek fejlődésére. Mesélés közben a gyermekek és velük együtt a felnőttek is olyan élményeket élnek át, amelyekre más módon nincs lehetőségük. Gyakorló óvodapedagógusként során egyre inkább azt tapasztaltam, hogy a szülők egyre kevesebbet és egyre ritkábban olvasnak gyermekeik számára, így az ő ismereteik a mesékről egyre gyérebbek. Emellett az is tapasztalható, hogy a gyerekek jobban igénylik, kedvelik a vizuális mesehallgatást, jobban felkelti az érdeklődésüket a technikai eszközökön keresztül megtekintett mese. Ez adta alapját jelen kutatásomnak is, melynek során arra a kérdésre is szerettem volna választ kapni, hogy lehet-e mindennek a hátterében az, hogy a szülők átadják a mesélés feladatát a televíziónak, és azt gondolják, ez helyettesíti őket. Kitartok amellett, hogy a mai felgyorsult világban a mesélés talán az egyik legideálisabb eszköze az együtt töltött minőségi idő felhasználásának. Kutatásom során olyan kérdésekre szeretnék választ kapni, hogy milyen rendszerességgel és mit olvasnak a szülők, ill. az óvodapedagógusok a gyermekek számára, milyen hasznát látják a meseolvasásnak. Mindeközben az is kiderülhet, hogy mik a legkedveltebb mesék napjainkban, kitől olvasnak leggyakrabban. Emellett elemezni szeretném, hogy mik a legfontosabb szempontok a szülők és pedagógusok számára a mese kiválasztása során, illetve kinek a véleményére adnak ezen alkalmakkor.

Munkám három fejezetből tevődik össze. Az elsőben arra próbálok rávilágítani, hogy milyen szerepet is töltenek be a mesék az óvodáskorú gyermek életében, milyen tulajdonságokkal rendelkeznek és azok milyen hatással vannak a gyermekek testi-, lelki fejlődésére. A másodikban azt fejtem ki, hogyan lehet beilleszteni a mesélést az óvodai nevelés mindennapjaiban, mely módszerek a legalkalmasabbak erre a célra. A harmadikban pedig kutatási eredményeimet összegzem mesélési szokásokkal kapcsolatban, melyet a következő hipotézisek igazolására vagy cáfolatára dolgoztam ki:

- Az óvodáskorú gyermekek szülei tisztában vannak a mesék különböző jótékony hatásaival.
- Az óvodáskorú gyermekek gyakrabban találkoznak a különböző technikai eszközökön keresztül közvetített mesékkel az olvasott, élőszavas meséléssel szemben.
- Az óvodapedagógusok nagy hangsúlyt helyeznek a mindennapos mesélésre az óvodai nevelés során.

- Óvodai kereteken belül nem csak a tervezett foglalkozásokon zajlik mesélés, de spontán kereteken belül is

Munkám legfőbb feladata, hogy mélyítsem ismereteimet a mese fontosságáról és alkalmazásának lehetőségeiről a számomra elérhető szakirodalom által. Illetve az, hogy felmérjem napjaink mesélési szokásait az óvodáskorú gyerekek körében, mind otthoni, mind óvodai keretek között. Mindezek elvégzéséhez a következő kutatási módszereket alkalmazom:

- elérhető szakirodalom felkutatása és áttekintése
- kérdőíves felmérés óvodapedagógusok és szülők körében
- megfigyeléses vizsgálati módszer

I. FEJEZET: A MESE HATÁSA A GYERMEKEK FEJLŐDÉSÉRE

A mese és meseolvasási szokások témakörével nagyon sok tudományág neves képviselői foglalkoztak, így a hozzájuk kapcsolódó szakirodalom meglehetősen gazdag. Szakdolgozatom első fejezetének célkitűzése, hogy a számomra hozzáférhető szakirodalom alapján körbejárjam a mese élettani hatását a gyermekek fejlődésére való tekintetben. Jelen fejezetben azoknak az elképzeléseknek az összefoglalását tartom fontosnak, amelyek segítettek álláspontom kialakításában és a jelenlegi kutatás lényeges kérdéseinek megfogalmazásában.

1.1. A mese fogalma, sajátosságai

A mese egész életünket végigkíséri gyermekkorunktól felnőtt korunkig, csak a szerepek változnak időnként, hol a mesehallgatók vagyunk, hol pedig a mesélők. A mese egyaránt szólhat gyerekeknek és felnőtteknek. Ha saját magam kellene megfogalmaznom, hogy mi is a mese, akkor azt mondanám, hogy egy olyan tanulságos történet, ami telis tele van csodás, varázslatos elemekkel, szereplőkkel, – persze vannak olyan mesék is, amiben nincs jelen a csoda - ami lehet akár kitalált vagy éppen a valóságon alapuló egyaránt. Lényege, hogy az olvasót, vagy épp kisgyerekek esetében a hallgatót, kiszakítsa a saját, valós közegéből és egy olyan világba repítse, ami visszaadja a jóba vetett hitet. Olyan „csoda valami”, ami azt adja, amire épp szükségünk van. Egyszer megnyugtat, máskor pedig felpörget az eseményeivel. Nyitrai Ágnes szavaival élve „a mese nem pusztán szöveg, a mese lényege a mesélés, amikor valaki(k) elmondják valaki(k)nek... A mesének nem a korrekt tájékoztatás a fő funkciója a kézzelfogható valóság dimenziójában, hanem a gyönyörködtetés.” (Nyitrai, 2010:39.). Lovász Andrea (2006) is hasonlóan vélekedik, szerinte a mese nem a valóságról szól, hanem a valóságot kívánja alakítani, befolyásolni. Vagyis a mesékkal olyan világot, eseményeket teremthetünk, amiket szeretnénk, közben kiélve titkos vágyainkat. Fantáziánknak semmi sem szabhat határt, ugyanis a mesékben bármi megtörténhet. Mégis leginkább Kádár Annamária (2012) „a mese az életigenlés himnusza” és „a józan valóságérzék és a kreatív fantázia kombinációja” megfogalmazásai fogtak meg leginkább. Könyvében részletesebben kifejti, hogy a gyermek egészséges fejlődéséhez nagyban hozzájárulhatnak a mesék, függetlenül attól, hogy ő maga olvassa őket, vagy egy közvetítő személy meséli neki. Mindez azért is jó, mert élni tanítja a gyerekeket. Megtanulják, hogy embernek lenni azt is jelenti, hogy olykor dühösek vagyunk

– még az általunk leginkább szeretett személyekre is, és az embernek lehetnek kétoldalú érzései (Kádár, 2012).

Ha a kicsit a mese történetére tekintünk vissza, akkor elmondható, hogy a meséket sokáig csak felnőtteknek szóló irodalomként tartották számon. Gyermekműfajként viszonylag későn, a XIX. század végétől tekintünk rájuk (Kádár, 2012). Műfaját tekintve a mese az epikai műfajcsoportba tartozik, ami a legősibb műfajok egyike. A mesék terjedelme kisépikai jellegű, a műfaj eredetileg verses és prózai egyaránt lehetett. Eredetét tekintve beszélhetünk népmeséről és műmeséről (Nyitrai, 2010). Természetesen a történelem folyamán a mese is fejlődésen és változásokon ment keresztül, ugyanis ahogy már fentebb említettem kezdetben a felnőttek műfaja volt, és csak fokozatosan lett a gyerekeké. Mindez arra is enged következtetést, hogy a meseének volt egy jelentős információhordozó és átadó szerepe.

A mese nemcsak egyszerűen szórakozást nyújt a gyermeknek, hanem fejleszti önismeretét, és elősegíti személyiségének fejlődését. Oly sok szinten szól hozzá, és oly sokféleképpen gazdagítja életét. Bruno Bettelheim (1985) amerikai gyermekpszichológus nagyon jól rávilágít a mese azon tulajdonságára, hogy nem azért gyönyörködteti, és nem azért varázsolja el az embert, mert pszichológiai igazságokat fogalmaz meg, hanem azért, mert irodalmi értékei vannak, mert műalkotás. Vagyis a mese is művészet (Bettelheim, 1985:9-10).

A mese másik jelentős sajátossága, hogy a közösségi érzelmek hatékony alakítója. Az együttes mesehallgatás élménye vagy annak eljátszása elmélyíti, formálja a szövegélményt. A mesében gyakran megjelenő összefogás kiváló minta lehet a gyerekek számára, toleranciára és közös munkára nevel (Pálfi, 2015).

A mesék azért is fontosak, mert rendelkeznek azzal a tulajdonsággal, hogy szinte észrevétlenül juttatják a gyermeket a szellemi, lelki, érzelmi fejlődéshez. Kádár Annamária (2012) gondolatait alapul véve egy jó mese komolyan veszi a nehézségeket, nem ad tanácsot, nem oktat ki, hanem szimbolikus úton nyújt megoldást a gyermek problémáira úgy, hogy az érzelmi fejlettségének szintjén fejt ki a hatását, megmozgatva a gyermek képzeletét és érzelmeit, segítve őt a félelmei és vágyai megszelídítésében. Az a mese érinti meg a gyermeket, ami kielégíti lelki szükségleteit, és ami választ ad az őt foglalkoztató kérdésekre (Kádár, 2012). Vagyis egy mesének nagyon sok értelmezése lehet, minden gyermek azt szűri le és úgy, ahogy neki épp szüksége van rá. Még akkor is, ha azt hisszük, hogy egy-egy elemet rémisztő a gyermek számára. Ők még másként értelmezik, másként dolgozzák fel, így nem ártva maguknak. Bruno Bettelheim (1985) is hasonlóan vélekedik

erről, miszerint épp ebben rejlik a mesék legnagyobb jelentősége, hogy olyan területeket nyitnak meg a gyermekek fantáziája előtt, melyekre más körülmények között nem lenne lehetőség. Sőt, ettől még messzemenőbbre tekint, és azt fogalmazza meg, hogy a mesék formája és szerkezete tökéletes alapot és mintát ad a gyermek álmai és vágyai kibontakozásához, és ezek segítségével végül életét is jobb irányba terelheti (Bettelheim, 1985:6). A mese különleges ereje abban rejlik, hogy minden élethelyzetnek megvan a mesebeli párja. Olyan konfliktushelyzetekbe keverednek a történetek hősei, amelyekkel bárki gyakran találkozhat a hétköznapi életben is. A mese olyan történet, amely azt sugallja, hogy az ember bármikor változtathat eddigi életén, meghaladhatja korlátait, félelmeit, és bármikor több lehet annál, mint amit éppen megél (Boldizsár, 2010:21-23).

1.1.1. Mesefajták

A mese ősidőktől fogva ott van az ember életében. Boldizsár Ildikó (2010) szerint azért is tartották az emberek mindig fontosnak a mese jelenlétét saját életükben, mert a mesékbe egyfajta kódolt komplex tudásanyag volt, amit generációról generációra tovább kellett adni. A mese az epika sajátos műfaja, ősi és modern egyaránt. Azt is mondhatnánk, hogy egyidős az emberiséggel, vele együtt fejlődik vagy épp alakul át. „Egyszerre hagyomány és teremtés, őrzés és állandó megújulás” (Tarbay, 1999:26). Magának a mesének a definiálása sem egyszerű, így a csoportosítása sem. Minden mese más és más, mégis hasonlóságok találhatók bennük. A különféle jellemvonások több mesetípusra is érvényesek lehetnek, vagyis a sok átfedés miatt lehetetlen teljesen különálló mesetípusokat megnevezni. A ma legelfogadottabb álláspontok szerint két nagy csoportba sorolhatjuk a meséket, mégpedig nép- és műmese. A műmesék legfőbb ismérve, hogy a szerzője ismert, beazonosítható, a szöveg rögzített, így lényegében változtathatatlan. A népmese ezzel ellentétben keletkezésekor szóbeli műfaj volt, a hallgatóság igényeihez igazított, igazítható szöveggel és tartalommal, ennek következtében többféle változatban létezve. Ill. az is hangsúlyozható, hogy a műmesék kimondottan a gyermekeknek írott irodalmi alkotások közé tartoznak. A gyermekirodalom fogalma igen sokféleképpen értelmezhető, a szakirodalomban többféle értelmezése ismeretes. A legtagabb ezek közül Tarbay meghatározása: „A gyermekirodalom a gyermekek számára is alkotott szépirodalmi művek összessége” (Tarbay, 1999:12). Szintén ő a következő csoportosítást hozta létre: tündérmesék, állatmesék, novellamesék, tréfás mesék.

A *tündérmesék* sajátossága, hogy ebben a típusban érvényesül leginkább a csodás elem. Jelentős hangsúly van a mesemondókon is, akik közvetítésén sok múlik. A mese tele van varázserejű tárgyakkal, természetfeletti erővel bíró lényekkel, csodás elemekkel, varázslatos helyekkel.

Az *állatmese* hősei emberi tulajdonsággal felruházott állatok. Az ember csak mellékszereplő ezekben a mesékben.

A *tréfás mesék* a tündérmeséktől valóságosabbak. A hangsúly sokkal inkább a megnevettetés és a humorizálás. De a háttérben mindig az igazság kimondása áll.

A *novellamese* ismérve, hogy nem tartalmaz mitikus, mágikus elemeket. Főhőse nem természetfeletti lény, hanem átlagos, de eszes, leleményes férfi vagy nő, akit amellet még a szerencse, a sors is segít vagy akadályoz.

Ezek mellett azonban még beszélhetünk legendamesékről, csali-, hazugság-, lánc- és hősmesékről is.

Ha összehasonlítjuk a különböző mesetípusokat, akkor azt is észre vehetjük, hogy az egyes mesetípusok szerkezetüket és bizonyos formai jellemzőiket tekintve különböznek egymástól. Nézzünk néhány konkrét példát. A novellamesében leggyakrabban azt tapasztaljuk, hogy kb. fele-fele a párbeszédes és az elbeszélő részek aránya. A tréfás mesék inkább elbeszélő jellegűek. A tündérmeséknek különleges a kezdete és a vége, amik lehetővé teszik a könnyebb besorolást. A családmodellek tekintetében is van különbség az egyes mesetípusok között (Boldizsár, 2004).

A tündérmese az egyik legelterjedtebb műfaj közé tartozik. A gazdagsága és összetettsége miatt esetenként célszerű további csoportosítása. Azonban valamennyi tündérmese közös és elengedhetetlen jellemzője a természetfeletti erők, a csodás elemek és lények – mint például a manók, tündérek, boszorkányok, sárkányok és még sorolhatnánk - jelenléte. Jellemzőek a helyszínek és az időszámítás különlegességmódja. A mese cselekményében a tetőpontnál nem várt megoldással minden jóra fordul, a kezdeti egyensúlyi helyzet magasabb szinten újra helyreáll (Nyitrai, 2010). Azt is bátran kijelenthetjük, hogy erre a mesetípusra jellemzőek leginkább a mesei fordulatok és a vissza-visszatérő mesei motívumok, mint pl.: a szép és a csúnya, a jó és a gonosz ellentéte, avagy a három kívánság motívuma.

A novellamese jellegzetessége az, hogy a történet eseményei egyetlen helyzetben zajlik és sokkal inkább kapcsolódik a hétköznapi élethez. Sokszor olyan érzést kelthetnek az olvasóban, mintha az események akár vele is bármikor megtörténhetnének (Nyitrai, 2010).

Ha az állatmesékre gondolunk, akkor pedig azt mondhatjuk el, hogy a legszembetűnőbb eleme az, hogy a főhősök állatok, akik képesek beszélni, de nem csak egymással, hanem akár az emberekkel is (Tarbay, 1999:35). Az állatok hasonló életet élnek, mint az emberek. Az is jellemző erre a mesefajtára a hogy a furfangosság mindig jelen van, illetve a humor. Az állatmesék hősei is nemzet-specifikusak: a magyar népmesék körébe tartozó állatmesék jellegzetes szereplői a róka, a farkas, a medve, a tyúk, a kutya, a macska és az egér, továbbá a kiskakas, a magyar nép ismert állatai (Nyitrai, 2010).

A tréfás mesék általában buta, kicsit ostoba emberekről vagy furcsa eseményekről szólnak. Jellegzetes elemei az úgynevezett falucsúfolók, melyek több nép mesekincsében megtalálhatók, a magyar mesekincsben a rátótiádák tartoznak ide (Nyitrai, 2010).

Mindegy, hogy milyen kategóriába sorolható mesével ismerkedik a gyermek, lényege, hogy elsősorban a tartalma hat az érzelmeken keresztül a személyiségére. Ezért van akkora jelentősége annak, hogy minél hamarabb és minél több mesével találkozzon a gyermek.

1.2. A mese helye, szerepe a gyermekek életében

A hétköznapi szóhasználatot alapul véve elmondhatjuk, hogy a gyermekeknek szóló irodalmi alkotások szinte valamennyi formáját mesének hívjuk. Sőt, mesélésnek mondjuk azt is, ha este családtagjainknak elmondjuk, hogyan telt a napunk. Vagyis a mese láthatatlanul is átszövi mindennapjainkat. Ez azért is fontos, mert a mesék csodás elemeikkel képesek hatni érzelmeinkre, ezen keresztül pedig személyiségünkre is. Zilahi Józsefné (1998) Maslow szükségletpiramisát alapul véve a kisgyermek fontosabb tevékenységeit rendezte el hierarchikusan. Rendszerében a mesélés a mozgás, cselekvés, játék után következik, vagyis magasabb rendű szükséglet, mint az előbbieket. Ahogy azt fentebb említettem, a mesélés során a gyermek olyan tapasztalatokra, ismeretekre, tárgyi tudásra tesz szert, amelyeknek megszerzésére más környezetben nincs lehetősége. Gazdagodik ismerete mind az emberekről, állatokról, természetről, könnyebben el tud igazodni az őt körülvevő világban. A szerteágazó tematikájú történetek hatására eredményesebben fel tudja dolgozni saját élményeit, érzéseit. A felnőttel való beszélgetések során olyan kérdések merülnek fel és válaszolódnak meg, amelyek más helyzetekben nem fogalmazódnának meg. Ugyanaz a mese képes mindenkinek másat adni, értem ezalatt azt, hogy nem egy készen kapott tudás tárul a hallgató elé, hanem mindenki egyénileg dolgozza azt fel, más-más értelmi és érzelmi szinten. Tehát azt is nyugodt szívvel kijelenthetjük, hogy a gyermek számára a valóság és a mindennapok, ill. a

környező világ megismerésének fontos eszközei a mesék, mert a mesei motívumok összhangban vannak a gyermek pszichés fejlődésének jellegzetességeivel (Mérei és V. Binét, 1978).

A mesékben a gonoszság éppúgy jelen van, mint az erény. A jó és a rossz szinte minden mesében megjelenik valamelyik szereplőben, és megnyilvánul tetteiben, mint ahogy mindkettő jelen van az életben és minden emberben is. Ez a kettősség hordozza azt az erkölcsi problémát, melynek megoldásáért küzdeni kell (Battelheim, 1985). Vagyis a mesékből a gyermek nem csupán azt tanulja meg, hogy mindig minden jó, hanem a negatív dolgok is nyilvánvalóvá válnak. Tisztában lesz vele, hogy a világon nagyon sok rossz dolog van, de kellő erőfeszítések révén minden változtatható. A mesét hallgató gyermek képzeletben együtt szenved át a hőssel a megpróbáltatásokat, és együtt is győzedelmeskedik vele, amikor a jó elnyeri a jutalmát. Ezek alapján a mese egyik legfontosabb sajátosságának az örömet tartom, amit a mese cselekvénye alatt él át a gyermek. Mindennek köszönhetően észrevétlenül fejlődik a gyermek, mert minden öröm elősegíti a szervezet nyugodt fejlődését.

Minden mese rendelkezik valamilyen esztétikummal, ami élményforrássul szolgál az olvasó/hallgató számára. Ez alatt érteni kell a szöveget, ill. az illusztrációját, a ritmikát, a nyelvhasználatot egyaránt. Vagyis a mese jó felépítésének köszönhetően a figyelmünk ráirányul mindarra a szépre, ami saját környezetünkben felfedezhető. Ennek köszönhetően a gyermek szépérzete, jó ízlése formálható. A jó mese normákat közvetít, szerepmintákat nyújt, erkölcsi tartalma van. Az elvont erkölcsi fogalmak – becsület, igazságosság, őszinteség, jóság vagy hazugság, önzés, nagyravágyás – a mesében a hősök cselekvése, beszéde által válik értelmezhetővé a gyerekek számára (Pálfí, 2015).

Az értelmi képességek fejlesztésének gyermeknyelvi, hatékony segítői a mesék, versek, történetek. A mesehallgatás során a gyermek gondolkodási műveleteket végez, fejlődik a figyelme, emlékezete, logikája - analízálás, szintetizálás, ítéletalkotás, összehasonlítás, ok-okozati, viszonyok felismerése-, a tér-idő viszonyok érzékelése, az általánosítás, értelmezés, felidézés képessége (Nyitrai, 2014).

A gyermekirodalmi alkotások anyanyelvi- kommunikációs mintája beépül, alakítja a gyerekek kommunikációját. A mese, vers mindig egyfajta passzív és aktív beszédpélda, melyek az elsők között mutatják meg, közvetítik az anyanyelv szépségét, élményét, így érzelmi és logikai kötődést alakítanak ki a gyerekekben a nyelvhez (Pálfí, 2015). Mindezek mellett az is kiemelő, hogy a gyakori mesélés nemcsak segíti az anyanyelv elsajátítását, de a mesélésnek a szókincs gyarapodásában is fontos szerepe van (Nyitrai, 2010).

Kezdetben a gyermeket főleg a mese jó hangzása, ritmusa, érzelmi telítettsége ragadja magával, aztán az egyre többszöri olvasás következtében fokozatosan sajátítja el az ismeretlen szavakat.

Azért is elengedhetetlenül fontosak a mesék, mert felkészítik a gyermeket az életre, nem csak a jó, de a nehézségek is jelen vannak. Nem kell őket túl magyarázni, a gyerek azt érti meg belőle, amire neki szüksége van. A mese megtanítja őket arra, hogy a nehézségek, kudarcok, problémák, sőt, a tragédiák is az élet természetes velejárói. A mese a gyermek szintjén ábrázolja az élet konfliktusait, és számára érthető módon kínál ezekre megoldást. Attól sem kell félni, hogy némely eleme nem neki való, ugyanis a gyermek tisztában van vele, hogy ami a mesében megtörténik, az a való életben nem mindig történik úgy (Nyitrai, 2015).

A Gyulai „Harmatcsepp” Óvoda megfigyelés céljából történő látogatásaim során az elmélet a gyakorlatban is megmutatkozott, ugyanis azt tapasztaltam, hogy mivel indulatok a gyerekekben is vannak, a mesék hozzájárulnak ahhoz, hogy azokat oldani tudják. Megfigyelhető volt, hogy egy-egy nehezebb nap kezdetén – főleg a beszoktatás ideje alatt – a mesének nyugtató hatása volt, oldotta a gyermekben lévő feszültséget, segítette a napi történések feldolgozását.

1.3. Könyv vs. digitális technika

A virtuális világ teljesen körülvesz minket, mindennapi életünk részévé vált. Napjainkban a digitális kultúra technikai eszközei annyira szerteágazóak, számos új „kütyü” jelent meg, melyek teljesen új környezetet teremtettek, ami a gyerekek idegrendszerének fejlődésére is jelentős hatást gyakorol. Mindez ahhoz vezet, hogy az új eszközöknek, funkcióknak köszönhetően új szokások is megjelentek a családok életében, átalakítva az eddigieket. Az is nyilvánvaló, hogy a családok médiaeszköz ellátása folyamatosan bővül. Nem vitatható az a megállapítás, hogy a média mára nem csak szórakoztató funkcióval szolgál felénk, de teljesen a mindennapjaink részévé vált (Kósa, 2006). Bárhová megyünk, már mindenhol azt látjuk, hogy valamely okos eszköz ott van a gyerek kezében. A mai gyerekek már két-három évesen használják a családtagok okostelefonjait vagy az egyéb digitális eszközöket. Gond nélkül megtalálják kedvenc meséket, videóikat. Ezek a technológiai eszközök bizonyos dolgokat biztosítanak számukra: sikerélményt, kihívást, újdonságot (Megyeriné, 2018). Viszont elvesznek valamit, ami elengedhetetlen lenne fejlődésükhöz, még hozzá a személyes kapcsolatot és

saját képzelőerejüket. Ezek a gyerekek sokkal inkább a technikai eszközökre vannak ráhangolódva. Boldizsár Ildikó bit-agyú gyerekeknek nevezi őket (Boldizsár, 2004:148).

Azt kijelenthetjük, hogy a gyermekek fejlődésében elengedhetetlen a rendszeres mesemondás. Arról is szó esett, hogy a felolvasott mesék segítségével a gyermekek könnyedén beleélik magukat a mesebeli világ eseményeibe és a főhősök szerepébe. A meseolvasásnak vagy épp a mesehallgatásnak van egy varázslatos miliője, ami egyedivé teszi azt. A mai, felgyorsult világban és a technika korában a mesefilmek is megteremtnek egy sajátos világot, azonban megfosztják a gyermekeket a legfontosabbtól, a személyes kapcsolattól köztük és a felnőttek között. Sajnos azt tapasztalom, hogy napjainkban sokan élnek azzal a „lehetőséggel”, hogy leültetik a gyereket a tévé elé, hadd nézze a rajzfilmeket kedvére. Ennek hatására az esti mesék helyét is fokozatosan kezdik elfoglalni az esti rajzfilmek. Viszont ennek nagyon sok hátulütője lehet. A rajzfilm nézése közben a gyermekek nem kapnak válaszokat felmerülő kérdéseikre, hiányzik a személyesség. Mindemellett azt sem szabad elfelejteni, hogy tévézés közben a gyermeknek nem kell használnia a képzelőerejét, hisz mindent készen kapnak, úgy ahogy azt a rendező elképzelte. Így nem biztos, hogy képes kellően feldolgozni a hirtelen kapott információhalmazt. Egyet értek Gyarmathy Éva (2012) megfogalmazásával, aki azt hangsúlyozza, hogy a digitális eszközök egyre gyakoribb használatával a felolvasás háttérbe szorul a vizuális élmények mellett. Mesenézés közben gyengül a képalkotás képessége, minek következtében nem tanulnak meg a gyerekek nyelvi sorozatból saját képet, képzetet alkotni. Emellett gyengül a szövegértés, mert ez is a képzetalkotásra épül. Fontos kiemelni egy másik lényeges különbséget a való és a virtuális világ között. Mégpedig azt, hogy a virtuális világban szerzett tapasztalat egy olyan világra vonatkozik, amely nem létezik a valóságban. Ennek pedig jelentős következményei lehetnek, ugyanis a gyermek agya olyan élethelyzetekre készül fel, amelyek csak a virtuális világban fordulnak elő, a teljes ellenőrizhetőség illúzióját keltve. Ezek a gyerekek a valós konfliktushelyzeteikben nehezebben viselik a kudarcokat, rosszul reagálnak a hibákra, nehezebben javítják ki (Megyeriné, 2018).

Hova tovább egyre inkább azt tapasztalom az óvodáskorúak körében, hogy egyre kevésbé képesek huzamosabb ideig figyelni vagy épp egy adott tevékenységet végezni. Igénylik a képek, videók, a technika jelenlétét. Türelmük hamar elfogy, nem képesek sokáig várni bizonyos dolgokra, mindent azonnal akarnak. Mindez összefüggésbe hozható a túlzott technikai eszközhasználattal. Ugyanis ezeknek köszönhetően akkora mennyiségű

információ halmazhoz jutnak, amit nem képesek feldolgozni. Az internetnek köszönhetően minden azonnal elérhető, akkor váltanak mesét, amikor csak akarnak.

Mindemellett azt is el kell mondanom, hogy nem minden esetben magával a rajzfilmekkel van a probléma. Hisz miért is ne nézhetne a gyermek néha-néha mesét. Azonban felnőttként nagyon fontos szabályozni azt, hogy gyermekünk mikor, milyen mesét nézhet, és persze azt is, hogy mennyi ideig. Ugyanis a pergő képsorok és a változó hangok mind hatással vannak a gyermekek idegrendszerére. Vekerdy Tamás (2015) is azt mondja, hogy a gyermek nem tud elszabadulni a látottaktól, nagyon sok a belső feldolgoznivalója, de ezekben az esetekben nem tud különbséget tenni a belső és külső kép között. A tévé előtt egyre csak feszültebb, egyre agresszívabb lesz, ami annak következtében alakul ki, hogy nincs feldolgozás, nincs mozgás. Ezért is fontos, hogy nem csak meseolvasáskor, de mesénézéskor is legyen jelen a felnőtt, hogy át tudja beszélni a látottakat a gyerekekkel. Fontosnak tartom, hogy felügyeljük a meseválasztást. Pont azért, ahogy már említettem ebben az esetben a képsorokat már készen kapja a gyerek, vagyis az információt nem saját maga képzelel el és dolgozza fel, épp ezért előfordulhat, hogy olyan dolgokat láthat, ami felzaklathatja.

A mesénézés is lehet remek program, de soha nem szabad véglegesen lecserélni a könyveket és az olvasást a képernyőre. Az is mindenképp negatívum, hogy az a gyerek, aki rendszeresen huzamosabb időt tölt tévénézéssel és kevés mesét hall élőszóval, az sokkal nehezebben tud különbséget tenni a valóság és a kitalált világ között, így sokkal gyakrabban kelt szorongást benne a mese, de a feloldás, a feldolgozás elmarad. Így a tévé elé ültetett gyerek nem nyugszik meg, nem alszik el olyan könnyen, mint a meseolvasás alkalmával, sőt, nemegyszer nyugtalansággal, alvászavarokkal reagál a fel nem dolgozott szorongásokra, a benne maradt feszültségre.

II. FEJEZET: A MESE HELYE AZ ÓVODAI NEVELÉSBEN

Néhány évtizeddel ezelőtt a gyermekek nevelése még a több generáció együttéléséből adódóan nem csak a szülők feladata volt. A nagyszülők, dédszülők, szülők közösen szórakoztatták, tanították a gyerekeket. Nem volt ez másként a meséléssel sem. A mai világban ebből a nevelésből az óvodai is kiveszi a részét. Ebben az életkorban a gyerekek rendkívül fogékonyak, éppen ezért fontos, hogy megfelelően inger gazdag környezetet teremtsünk számukra, megszerettségükkel a világ megismerésének folyamatát. A mese jelenléte az óvodai mindennapokban kiemelten fontos, ugyanis az elengedhetetlen a kisgyermek egészséges lelki fejlődésének érdekében. A módszertani előírásokat figyelembe véve az óvodai irodalmi nevelés során a mesét és a verset általában együtt emlegetjük. Ugyanis mindkettő értékes gyermekirodalmi alkotásnak minősül, és együtt biztosítják a gyermeki érdeklődés fenntartását a természeti és társadalmi környezet, az emberek s önmaguk iránt. Az alábbi fejezetben arról lesz szó, milyen formában kerül előtérbe a mese óvodai keretek között, milyen módszerekkel lehet azokat feldolgozni

2.1. Mesefeldolgozás lehetőségei és módszerei óvodai keretek között

Az óvodás korú gyerekek rendkívül fogékonyak. Az óvodai nevelés során a mesék megismertetésével, azok átélésével erősítjük, fokozzuk, állandó személyiségvonássá alakíthatjuk ezt a tulajdonságot. A gyerekek képi látásmódjának fejlesztése szolgálat ehhez alapot. A mese életkorilag megfelel az óvodás gyermek szemléletmódjának és világképének. Visszaigazolja a kisgyermek szorongásait, s egyben feloldást és megoldást kínál. Ennek köszönhetően a mese nagyon jó eszközzel szolgál az óvónő kezében, ugyanis mesék hallgatása, az ismeretek megszerzésének egy sajátos módja (Nyitrai, 2014). Főleg abban az esetben, ha az óvónő jól ki tudja használni a mesének azt a sajátosságát, hogy az nem készként kapott tudásul szolgál, hanem egyéni érzéki és értelmi megismerésként minden gyereknél. Bruno Bettelheim (1985) véleménye szerint is a mese az egyetlen olyan irodalmi műfaj, amely megmutatja a gyermeknek, hogyan fedezze fel önmagát, és hogyan találja meg helyét a világban. A mese azt sugallja, hogy a boldog, tartalmas életet bárki elérheti – de csak akkor, ha nem futamodik meg a veszélyek elől, mert az igazi identitáshoz csakis rajtuk keresztül vezet az út. Ezért is olyan fontos, hogy óvodai keretek között is mindennapos legyen a mesélés.

A jelenleg érvényben lévő ukrain óvodai alapprogram is kimondja, hogy anyanyelvi nevelés egyik célja az érthető, kifejező beszéd készségének kialakítása a gyerekek körében. Emellett jelentős szerepet kap a szókinccs gyarapítása és helyes beszélési etikett elsajátítása. Illetve az, hogy megszerettessék a gyerekekkel az irodalmat. A szókinccs gyarapításának kiváló eszköze lehet az anyanyelvi foglalkozásokon a vers és a mese. Ugyanis ezek pontosabb megfigyelésre, színesebb beszédre ösztönözik a gyerekeket. Arra azonban figyelni kell, hogy a gyermekek számára csak az az irodalmi alkotás válik élménnyé, amely megfelel életkori sajátosságaiknak, mint pl. tartalmában vagy terjedelmében (Bilan, 2017).

Az óvodában nem beszélhetünk irodalomtanításról. Az irodalmi, anyanyelvi foglalkozások lehetőséget biztosítanak, hogy játékos, közvetett eljárásokkal fejlesztjük a gyermekek érzelmi, akarati tulajdonságait, értelmi képességeit, erkölcsi szokásait, világképét (Zilahi, dr. Mészáros, Forrai & dr. Oszetzky, 1994:9). A mesék mesélése, bemutatása, dramatizálása során érvényre kell juttatnunk a szépirodalom képszerű, szemléletes jellegét. Mivel az óvodás korú gyerekek nem tudnak olvasni, így az irodalmi alkotásokkal, csak a felnőtt közvetítésén keresztül ismerkedhetnek meg. Ezért nagyon sok múlik a pedagógus előadásmódján. Több külső tényező befolyásolhatja a gyermekek figyelmét. A bemutatás hatásosságát növeli, ha az irodalmi foglalkozás körülményei rendezettek, a gyerekek kényelmesen ülnek, jól hallják az óvónőt, látják a mesélő arcát, mozdulatait, a szemléltető eszközöket (Pálfi, 2015). Ugyanis a gyermekek számára csak azok az irodalmi alkotások válnak élvezhetővé, amelyek tartalmában és terjedelmében egyaránt összhangban van életkoruk igényeivel.

Az óvodás korú gyermekek irodalmi nevelése során nem beszélünk írott és olvasott szövegről. Minden a szóbeliségben hat, vagyis életkorúknak megfelelően fejből mondott mese, és a többnyire mozgással, esetleg dallammal kísért mondóka vagy vers jöhet szóba (Szinger, 2008). Elmondhatjuk, hogy a mesélés különlegességéhez éppúgy hozzátartozik a fejből mondott mese meghittsége, mint a mesekönyv használatának gyakorlati haszna. Az óvodában ajánlott gyermekirodalmi alkotások a gyermek életkorának, pszichés érettségének megfelelő, nyelvi-, erkölcsi- esztétikai értéket hordozó mesék, versek, történetek.

Az óvodai meseolvasás az otthonihoz hasonló élményt nyújthat a gyermeknek, aki így pozitív kapcsolatba kerül a könyvvel és az olvasóval egyaránt. A mesélés előnyei közé sorolhatjuk azt, hogy ez alkalmat teremt arra, hogy folyamatos olvasást halljon, bővítse szókinccsét, felkelti érdeklődését a könyvek iránt (Szinger, 2008). Nógrády László (1917)

nagyon jól megfogalmazta mindazt, ami a mesélés pozitívumait jelenti, szerinte a mese jó előadása nemcsak a mese élvezetét, hanem a mese nevelő hatását is tökéletesebbé, értékesebbé tudja tenni. Az óvodás korosztálynak elsősorban a beszélő, mesélő, cselekvő ember érdekes, aki az anyanyelv szavaival, dallamával, észjárásával közvetít valami elképzelhetően igazat a világról, az ember helyéről, indulatairól, erkölcsi viszonyairól (Zilahi, Stöckert, Dr. Ráczné dr. Főző, 1997.).

Az óvodai irodalmi nevelés során nagyon fontos az alkotások kiválasztásakor figyelni a műfaji-, tartalmi-, stílusbeli változatosságra. Azt is ki kell emelni, hogy a meseolvasás önmagában nem feltétlenül elegendő. A pedagógusoknak oda kell figyelniük a könyv kiválasztására (annak tartalmára, minőségére, méretére, illusztráltságára), az olvasás mikéntjére, az olvasásra fordított idő mennyiségére, a gyerekek aktív részvételére. A gyerekek nem csupán egy mesével ismerkednek meg, de azt is megtapasztalják, hogy a könyv az öröm, kikapcsolódás is lehet. Pozitív attitűdöt alakítanak ki a könyvvel és az olvasóval szemben. A pozitív élmény segít abban, hogy a gyermekek örömteli várakozással nézzenek az olvasástanulás elé, ugyanakkor magáról az olvasásról és a nyelvről is ismeretet szereznek (Szinger, 2008).

A mesefeldolgozásnak óvodai kereteken belül több módja is lehetséges. Az alábbiakban ezeket veszem sorra a Pálfi Sándor által szerkesztett *Óvodapedagógiai módszertani kézikönyv* alapján.

Bemutató

Ebben az esetben az óvodapedagógus adja elő a mesét. Azért is hatékony ez az előadásmód, mert ilyenkor lehetőség nyílik folyamatos szemkontaktust tartani a gyerekekkel. Azonban nagy hangsúlyt kell fektetni a felkészülésre, ugyanis már ekkor el kell dönteni, hogy pontosan melyek azok a kifejezések, fordulatok, amelyeket ugyanazzal a hangsúllyal mondunk majd. Mindenképp fontos a pedagógus kommunikációja, vagyis, hogy a mesét tiszta artikulációval, közepes hangerővel és közepes tempóval mondja. A cselekmények váltakozásával érdemes különböző hangszínt és mimikát alkalmazni, vagy épp a fordulatokat szünettel vagy hangsúllyal kiemelni. Az is hatékony lehet, ha bizonyos hangelemeket használunk, mint pl. kopogás, dobogás vagy épp susogás. Fontos szempont lehet, hogy a mesét lehetőleg megszakítás nélkül mutassuk be, mivel ha félbehagyjuk azt, akkor a gyerekek elveszíthetik a történet fonalát (Pálfi, 2015).

Bábjáték

Ezt a módszert többféleképpen alkalmazhatjuk. A bábjáték lehet az óvodapedagógus önálló tevékenysége a mese szemléltetésére, de akár a gyerekekkel közösen is végezhetik.

Ebben az esetben a mese szereplőit a bábok képviselik. Ez azért is jó, mert a bábok szemléletesebbé, érzékelhetőbbé teszik a mesét a gyerekek számára (Pálfi, 2015).

Mesejáték/színjáték: az óvodapedagógus/ok mesedramatizálása

Ezalatt a tevékenység alatt az óvónő testesíti meg a mese szereplőit, így adja elő azt. Akárcsak a bábozás, ez is lehet az óvónő önálló módszere, vagy a gyerekekkel közösen alkalmazott módszer egyaránt. Azért is jó, mert jelen van a mozgás, az érzelmek kifejezése. Viszont ezt a módszert csak abban az esetben lehet alkalmazni, ha a mese a gyerekek által már jól ismert. A szükséges eszközöket, jelmezeket már előre el kell készíteni, amik élvezetesebbé teszik a jeleneteket. Azt is figyelembe kell venni, hogy senkit nem lehet kötelezni a részvételre (Pálfi, 2015).

Beszélgetés

A beszélgetés módszerén az alapvetően kérdés-felelet formájában történő, egy vagy több gyerekkel folytatott interakciót értjük. A beszélgetés módszere akkor hatékony, ha élményalapú, szívesen, érdeklődéssel vesznek részt benne a gyerekek. Tehát itt is figyelniük kell arra, hogy kényszerrel nem lesz hatékony a módszer (Pálfi, 2015).

Magyarázat

Ennek a módszernek a segítségével a gyerekeket megismertethetjük új kifejezésekkel, fogalmakkal. Mindenképp lényeges, hogy a magyarázat legyen rövid és lényegretörő. Az is segíthet, ha társul hozzá valamilyen eszköz, amivel szemléltethetővé válik. A mese tevékenységéhez kapcsolódva a benne szereplő ismeretlen fogalmakat már magyarázhatjuk akár a mese bemutatása előtti napokban is, így megelőzhetjük a mesélés közbeni félreértéseket (Pálfi, 2015).

Szemléltetés

A szemléltetést nevezhetjük demonstrációnak vagy illusztrációnak is. Olyan módszert jelent, amelynek során a meséhez kapcsolódó fogalmak, tárgyak, történések észlelése, elemzése történik. Jelentős szerepe van az új ismeretek elsajátításában. Mindez azért fontos, mert a kicsik (főleg a 3-4 évesek) életkorúkból adódóan igénylik a szemléltetést. Ugyanis ez segíti őket abban, hogy emlékezzenek a szereplőkre, képesek legyenek figyelni. Ezek az eszközök lehetnek könyvek, képek, képkártyák, bábok, használati tárgyak vagy eszközök, de akár termékek is. Az nagyon fontos, hogy ezek az eszközök legyenek esztétikusak, megfelelő méretűek, mindenki számára jól láthatóak, esetleg megtapinthatóak és mindenképp biztonságosak (Pálfi, 2015).

Gyakorlás és ismétlés

Ahhoz, hogy a gyerekeknél rögzüljön egy adott mese, ahhoz arra van szükség, hogy minél többször találkozzon vele, minél többször mutassuk be nekik. A mese ismétlése történhet mesemondással (pedagógus, gyerek), vagy bábozás, némajáték, párbeszédese jelenetek eljátszása, dramatizálása útján (Pálfi, 2015).

A felsoroltakon kívül még több módszer is létezik mesék feldolgozására. Csakhogy néhányat említsünk még: a gyerekek szeretnek önállóan is mesélni, ami kiváló lehetőség arra, hogy kifejezzék önmagukat, érzelmeiket. Játshatnak olyat, hogy folytassanak egy történetet, vagy fejezzék azt be önállóan, saját gondolataik alapján. Másik lehetőség, hogy megadott mesehősről vagy bizonyos kulcsszavakról mondjanak el mesét, vagy egy már általuk ismert mesét alakítsanak át. A meséket előadhatják eszközökkel vagy anélkül is (Pálfi, 2015).

Az irodalmi foglalkozások didaktikai szempontból lehetnek új anyagot feldolgozók, vegyes típusúak vagy ismétlő-gyakorlók. Láthatjuk, hogy a mesék feldolgozása nagyon sokszínű lehet, nagyon sok mód áll az óvodapedagógusok rendelkezésére, amivel színesíthetik a foglalkozásaikat. A különböző módszerek alkalmazása lehetővé teszi, hogy a gyerekek élvezni tudják a meséket, ne unjanak rá egy-egy tevékenységre. A különböző módszerek variálása arra is alkalmas, hogy egy mese akkor is élvezhető legyen, ha már sokadjára is hallják, így mindig új oldalról lehet azt megközelíteni. Az óvónő lelkiismeretes felkészülése és sokoldalú tervező munkája teszi lehetővé, hogyan választ a rendelkezésére álló irodalmi anyagból, és ezt hogyan alkalmazza. Mit és hogyan tanít meg a gyermekekkel. Érdemes figyelembe venni Zóka Katalin (2007) ajánlását, aki hangsúlyozza, hogy mese választáskor alkalmazkodni kell az életkori sajátosságokhoz is, de mindenképp figyelembe kell venni a gyerekek érdeklődési körét és a gyerekek érettségi sajátosságait.

2.2. Felnőtt és gyermek közti kapcsolat mesélés közben

A gyermekeknek az élet minden területén szükségük van a felnőttek jelenlétére. Nincs ez másként mesélés során sem, ugyanis személyiségfejlődésük sokban függ tőlük. A mesélés akkor az igazi, ha mindkét fél számára örömforrás és minden résztvevő élvez a tevékenységet. Mesélés közben a felnőtt (főleg, ha a szülő a mesélő) és gyermek között intim kapcsolat jön létre, ami következtében nem foglalkoznak a külvilággal, csak egymással. Náday Pál (1999) szerint különösen fontos a mesélő személyisége, mivel csak akkor lehet jól végezni a mesélést, ha tudunk játszani a hallgató érdeklődésével és

figyelmével. Továbbá az emlékezetből elmondott mesék mellett érvel a felolvasott mesékkel szemben (Nádai 1999:36). Mivel az óvodás gyerekek nem tudnak olvasni, csak egy közvetítő személyen – az olvasón vagy mesélőn – keresztül képesek a mesékhez hozzáférni. Ahhoz, hogy a gyermek megfelelően megértse a mondanivalónkat, a felnőttek szüksége van arra, hogy jól használja, hangját, gesztusait, mimikáját.

A mesélő és a mesét hallgató szempontjából egyik legfontosabb funkció az élménynyújtás, ill. az élményhez jutás. Élmény nélkül a mesélés szocializációs hatása nem teljesülhet. A szándékolt hatás, a fejlődés szándékos segítése a spontán hatásokban rejlő lehetőségek tudatos pedagógiai befolyásolását jelenti. Kizárólag akkor lehet eredményes, ha az élményre, a spontán fejlesztő hatásra épül, annak kiszolgálója, segítője, felhasználója csupán. Minden, ami az élményt csökkenti, a spontán fejlesztő hatás érvényesülését gyengíti, a szándékos fejlődésszétértésnek is akadály (Nyitrai, 2010).

Egy gyermek sok helyen hallhat mesét, óvoda, iskola, külön foglalkozások és még sorolhatnánk. Viszont a legelső színhely és talán a legfontosabb is, az a család. így különösen ki kell emelnünk a mese szerepét a családban. Ha belegondolunk a mese fejlődésébe, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy a mese nagy valószínűséggel a családból indult ki. Otthoni környezetben a családokban a kisgyermek először általában a játék könyvvel találkozik, ill. a színes-képes lapozókkal, aztán kerül elő a mesekönyv. Úgy gondolom, hogy családon belül a mese nagyon nagy nevelést segítő eszköz lehet a szülő kezében, mert egy minden mesével megtehetjük, hogy saját gyermekünk igényeihez, szükségleteihez tudjuk igazítani. És ahogy Nógrády László (1917) is megfogalmazta a gyermek egyéni nevelése nem az iskola vagy óvoda, hanem a család kötelessége elsősorban. Vekerdy Tamás (2015) gyermekpszichológus véleménye szerint is a gyerekek leginkább azokat a meséket szeretik, amelyeket szüleik mesélnek, ráadásul fejből. Azt is kiemeli, hogy a látott mese, az nem is igazi mese, mert elvész benne a lényeg, ugyanis a gyerekek mindent készen kap.

A mesélés egy különleges és elvarázsolt esemény felnőtt és gyerek között, ami nagyon jó lehetőség a kapcsolatteremtésre. Ebben a szituációban a gyermek nem csak a felnőttre figyel, de saját magában is elindul egy képalkotási folyamat, ami során beleéli magát a mese történéseiben. Mesehallgatás közben nagyon intenzív belső munkát végez, elképzeli, amit hall, és egy belső illusztrációban megrajzolja saját történetét. Mindebben a mesélő felnőttnek nagyon nagy szerepe van, mivel a kettőjük közötti kapcsolat nagyban befolyásoló tényező lehet. A mesélővel való személyes kapcsolata segíti abban, hogy érzelmi biztonságban érezze magát, eközben átadja magát a mese világának. Ha lehet ezt

mondani, akkor ez mindinkább érvényes az óvodás gyerekek korosztályára, mivel ők még nem tudnak olvasni, csak a felnőttön keresztül képesek a mesékhez hozzáférni. Sok múlik tehát azon, hogy milyen a mesélő hanghordozása, mimikája, gesztusai, mert aki jól tudja ezeket használni, akkor sokban segíthet a hallgatónak az értelmezésben.

Ha a családban való, otthon történő mesélésről beszélünk, akkor ennek köszönhetően a szülő és gyermeke között sokkal intimebb kapcsolat alakulhat ki, van idő az egymásra figyelésre, a napi események megbeszélésére. Ilyenkor nem arra figyelünk, hogy direkt fejlesztés történjen a gyereknél – ez már csak a pozitív „mellékhatás” – hanem arra, hogy minőségi időt tölthessünk gyermekünkkel. Ha a szülő, kellően figyel gyermeke reakcióira – és nem csak kényszerűen letudja az esti rutint - akkor sok mindent megtudhat róla. Egy-egy reakció, kérdés sokat elárulhat a gyermekek lelkiállapotáról. Nem kell attól félnünk, hogy a mese ijesztő részleteit a gyerek nem képes feldolgozni, ugyanis a mesehallgatás során a gyermeki képzelet az aktuális lelkiállapotnak megfelelően fogja megjeleníteni (Zóka, 2007).

Minden gyerek más, mindegyik más tempóban fejlődik, más az érzélemvilága. Pont ezért néha nehéz eldönteni azt, hogy számukra melyik életkorban melyik mese jelenti a legtöbbet, melyik a neki megfelelő. Napjainkban annyi mese áll már a hétköznapi ember rendelkezésére, hogy kihívást jelent eldönteni melyiket mikor mondjuk el neki. Néha ezt csak maga a gyermek döntheti el, mert csakis ő tudja, hogy a mese milyen erős érzelmeket kelt benne, és hogy mit hív elő tudatából és tudattalanjából. Ugyanis, ha a gyermeket nem köti le a történet, ez azt jelenti, hogy életének ebben a szakaszában ezek a motívumok és témák még nem fontosak számára. Ilyenkor az a legjobb, ha másnap este valami mást mesélünk neki. Hamarosan úgyis megtudjuk, ha valamelyik mese fontos lesz számára, mert spontán reakciókat vált ki belőle, és mert újra és újra hallani szeretné (Bettelheim, 1985).

III. FEJEZET: KUTATÁSI EREDMÉNYEK ÖSSZEGRZÉSE

Az előző két fejezetben tárgyaltak alapján elmondható, hogy a mese lételeme a gyerekeknek és a mindennapokban a lehető legtöbb alkalommal alkalmazni is kell. Ha tehetjük a legjobb, ha előszóban mesélünk, bármikor, amikor csak lehetőség nyílik rá. A mesék által a felnőttek egy olyan képességet adhatnak át a gyermekeknek, amelynek kialakításához nincs szükség különleges eszközökre és speciális fejlesztésre, ami nem más, mint a személyes történetek megformálásának és megosztásának képességét. A továbbiakban azt szeretném bemutatni, hogy az elmélet mennyire valósul meg a gyakorlatban a Gyulai „Harmatcsepp” óvodába járó gyerekek körében.

3.1. A kutatás célja

A felmérés koncepciója elsősorban mesékből, azokhoz kapcsolódó szokásokból merítkezik. Leginkább az érdekelt, hogy lakóhelyem óvodáskorú gyermekei milyen körülmények között ismerkednek mesékkal. Naponta mennyit és milyen közegben találkoznak azokkal. Ezen belül is, hogy a könyv alapú mesékkal találkoznak-e többet vagy a technikai eszközön keresztül közvetített mesékkal, ill. óvodai és családi környezetben melyik a dominánsabb. Továbbá az is érdekelt, hogy mennyire kimutatható általában a mesék pozitív hatása a gyermekek életében, s miben nyilvánulhat meg ez. Illetve részletesebb információt szerettem volna gyűjteni a mesélés, helyzeteiről, körülményeiről, mind a családi, mind az óvodai nevelés terén.

Tehát a felmérés célja információgyűjtés a mesélés módjairól, mind családi, mind óvodai nevelés területén, a tapasztaltak elemzése és összehasonlítása. Bemutatni a felnőttek szerepét a gyermek meséhez való viszonyának alakulásában.

3.2. Vizsgált személyek, csoportok és módszerek bemutatása

Kutatásom alanyai a Gyulai „Harmatcsepp” Óvoda gyerekei, az ő szüleik és óvodapedagógusai voltak. Ami azt is eredményezi, hogy bizonyos korlátok közé voltam szorítva. Mindezek ellenére igyekeztem a témát a lehető legtöbb oldalról megközelíteni, mind otthoni, mind óvodai keretek megvizsgálásával.

A felmérésben 43 szülő, 5 óvodapedagógus vett részt. A megfigyelések pedig az óvoda mindhárom csoportjában zajlottak. Életkorukat tekintve 1,5 és 6 év közötti gyerekeket

érintett a megfigyelés. A három csoportba ez idő alatt 53 gyerek volt beíratva. Bölcsődei „Napocska” csoport létszáma 13 gyerek, ebből 5 fiú és 9 lány, akik 2016-2017 évi születésűek. A középső „Szivárvány” csoportba 19 gyerek járt ez idő alatt, ebből 7 fiú és 12 lány, akik 2015-2016 évi születésűek. A nagy „Felhőcske” csoport létszáma 21 fő, ebből 14 fiú és 7 lány, akik 2014-2015 évi születésűek.

2019. szeptember 30-án kezdtem az óvodai látogatásokat, december 7-ig (ekkor ugyanis téli szünet kezdődött, ami január 21-ig tartott) heti rendszerességgel voltam jelen az óvodában, mindhárom csoportban. Részt vettem a tervezett mesefoglalkozásokon és a spontán meséléseken egyaránt, ill. volt, hogy egész délelőttöt töltöttem közöttük, hogy lássam, milyen esetekben kerülnek elő leggyakrabban a mesék és milyen formában.

2020. február 3-a után az óvodai jelenlétem sűrűsödött, ugyanis én magam is visszaálltam óvónői munkakörömbe, a bölcsődei csoportba.

A vizsgálati minta nem reprezentatív, így az adatokból leszűrhető tapasztalatok, következtetések a mintára, nem pedig az óvoda korosztály teljes egészére vonatkoztathatók.

Kutatásom elvégzéséhez két fő módszert alkalmaztam. Egyik a kérdőíves felmérés, melyet szülők és óvodapedagógusok töltöttek ki. A másik módszer pedig mesefoglalkozások megfigyelése óvodai környezetben.

Kérdőíves felmérés a szülők körében az otthoni meseolvasási szokásokról

Jelen esetben az első alkalmazott módszer kérdőíves mintavétel volt. Az általam készített kérdőívet az óvoda gyermekek szüleivel töltöttem ki. A szülők óvodáskorú gyermekükre vonatkozóan adták meg a válaszokat, azzal kapcsolatban, hogy milyen mesélési és mesenézési szokások jellemzőek családjukra.

A szülők a kérdőíveket nyomtatott formában kapták meg az óvodapedagógusoktól, kitöltés után nekik adták vissza. A pedagógusok pedig továbbították azokat számomra. A 32 darab kérdőív már másnap visszaérkezett hozzám, 3 darab két napon belül, míg a maradék 8 darab egy héten belül. A visszajelzések is pozitívak voltak, nem elleneztek a kitöltést.

A kérdőívben felhasznált kérdéseket a következő kérdéskörök tartalmazzák:

- demográfiai adatok: nem, korosztály, iskolai végzettség
- szülők gyermekkori meseélményeire vonatkozó kérdések
- a szülő meseolvasási szokásait és a meséhez kapcsolódó hozzáállását felmérő kérdések

- gyermekek kedvenc meséire vonatkozó kérdések
- mesenézésre vonatkozó kérdések

A kérdések csak a kitöltő szülőre vonatkoztak, a másik szülő adatait nem kellett megadni.

Kérdőíves felmérés a Gyulai „Harmatcsepp” Óvoda pedagógusai körében.

Ezt a típusú kérdőíveket az óvoda alkalmazásában álló óvodapedagógusok töltötték ki, arra vonatkozóan, hogy milyen meseolvasási és mese feldolgozási szokásokkal kapcsolatban óvodai keretek körében. A kérdőíveket a pedagógusok nyomtatott formában kapták meg és két napon belül mindegyiket visszajuttatták hozzám.

A kérdőívben felhasznált kérdéseket a következő kérdésköröket tartalmazzák:

- demográfiai adatok: nem, korosztály, iskolai végzettség
- munkaköri kérdések
- mese és mesekönyv választás tényezőit érintő kérdések
- mesélési szokások köré csoportosuló kérdések
- technikai eszközök használatára vonatkozó kérdések

Mesefoglalkozások megfigyelése óvodai keretek között

A Gyulai „Harmatcsepp” Óvodán belül, természetes közegben, a csoportokon belül végeztem a megfigyeléseket. Lehetőség szerint igyekeztem úgy, hogy ne zavarjam a gyermekek tervezett és spontán tevékenységét sem. A megfigyelések a vezetőnő és az óvodapedagógusok beleegyezésével történtek.

A mesélés folyamatának megfigyelésével az volt a célom, hogy természetes helyzetben, az óvodai csoportban lássam, hogyan zajlik a mesefeldolgozás, ill. a spontán mesélés vagy épp csak a mesekönyv nézegetése. Ugyanis annak érdekében, hogy reális képet kaphassak a csoport tevékenységéről, fontosnak tartottam, hogy személyesen is részese legyek a folyamatnak és megismerkedjek a gyermekekkel. Ebben előnyömre szolgált, hogy a gyerekek többsége már ismert, mivel néhány hónappal korábban közöttük dolgoztam, így jelenlétem nem zavarta őket, nem viselkedtek eltérően a szokásostól. Megfigyeléseim szándékomról előre tájékoztattam az óvónőket. Igaz lehetséges, hogy ez viselkedésváltozást is idézhet elő. Azonban úgy láttam, hogy a kutatás eredményessége szempontjából mindenképp fontos a korrekt tájékoztatás. Kértem őket, hogy ne

változtassanak nevelési szokásaikon, annak érdekében, hogy a helyzetek minél inkább közelítsenek a természetes helyzetekhez.

A megfigyelések nem csak az óvodai programba betervezett kötött foglalkozásokra terjedtek ki, hanem a kötetlen tevékenységekre is. Ugyanis sok esetben a gyerekek önálló tevékenységéhez lehet legkönnyebben hozzákapcsolni a mesélést, ami nem is biztos, hogy előre betervezett, ugyanis adott szituációhoz, spontán kapcsolható. Gondolok itt pl. az alvás előtti mesélésekre vagy a szabad játéktevékenységek közben kialakult mesélésekre is. Ez utóbbiban az érdekelt, hogy a gyerekek milyen rendszeresen nyúlnak mesekönyvekhez vagy épp mikor kéri az óvónőtől, hogy meséljen. De az is lényeges kérdés volt a számomra, hogy milyen rendszeresen néznek digitális eszközökön keresztül mesét az óvodában és mennyi ideig teszik azt.

3.3. Eredmények összefoglalása

A szülők körében végzett kérdőíves felmérés eredményei

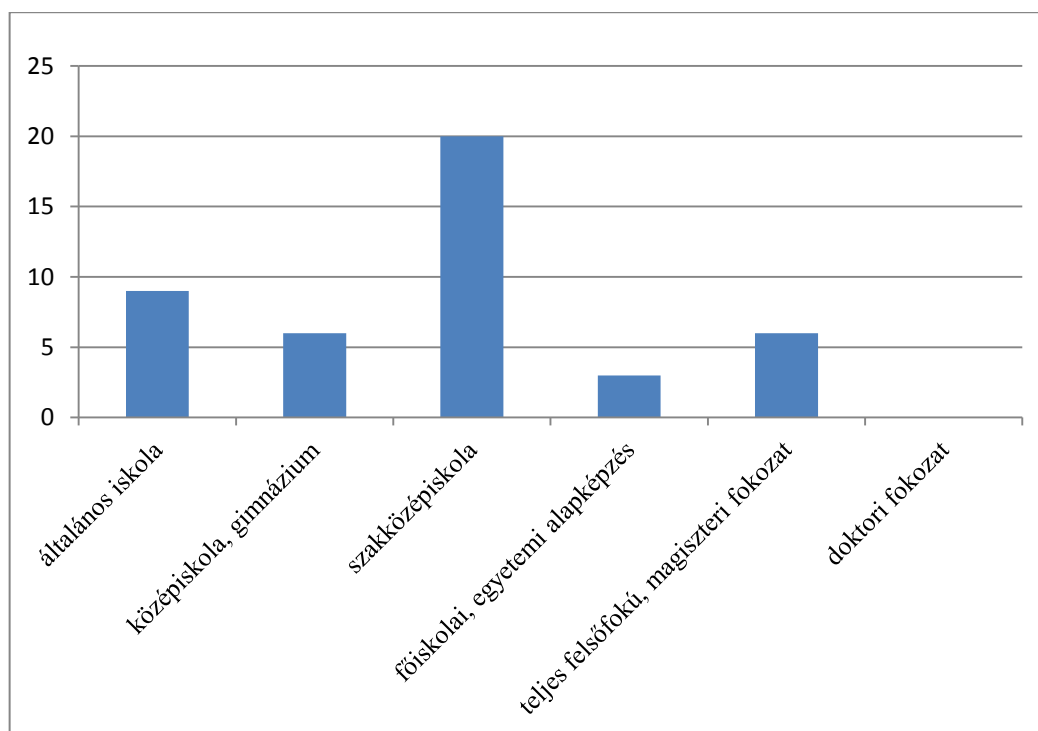
A kérdőívben szerepeltek nyitott és zárt kérdések egyaránt. A kérdéseket tekintve mindenre válaszoltak, egyetlen kérdőív volt, ahol az utolsó kérdéssor egyikére sem válaszolt a szülő, vagyis ezt a kérdést nem lehetett értékelni.

A felmérés ideje alatt az óvodába 53 gyerek járt. A kérdőívet összesen 43 szülő töltötte ki, ebből 42 nő és 1 férfi. A mintában 6 testvérpár szerepelt, az ő szüleik tehát nem töltötték ki duplán a kérdőívet. Egy gyerek szülei nem vállalták a kitöltést, nem magyar anyanyelvűségükre hivatkozva, míg hárman nem hozták vissza a kérdőívet. A mintában szereplő gyerekek közül 14 egyke, a többieknek minimum egy testvére van.

A válaszadók életkorára vonatkozó kérdésekre adott válaszokból megállapítható az életkori megoszlás, amelyből kitűnik, hogy a kitöltők életkora 21 és 40 év közé esik. Közülük 23-an 21-30 év közöttiek voltak, 20-an pedig 31-40 év közöttiek. Vagyis nagyon kiemelkedő kor- és generációs különbség nem figyelhető meg. A két szélsőséges korcsoportból nem volt válaszadó, tehát sem nagyon fiatal, sem nagyon idős válaszadó sem volt.

A nemhez való hovatartozás tekintetében a kitöltők között csak egyetlen férfi volt. Ebben az egy esetben is az anyuka vette át a kérdőívet, de már akkor megjegyezte, hogy az édesapa fogja kitölteni, mivel ő ukrán anyanyelvű, és nem szeretné ő kitölteni. Az iskolai végzettségre vonatkozó adatok szerint (1. ábra) a mintában alacsonyabb a létszáma a felsőfokú végzettséggel rendelkező szülőknek. Legmagasabb létszámban a

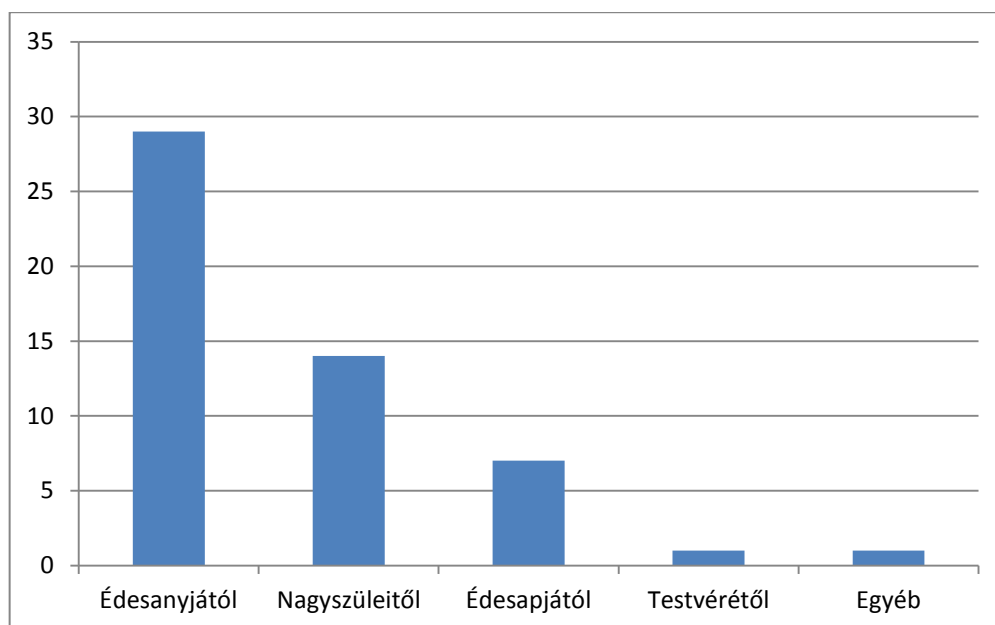
szakközépiskolát elvégzett szülők vannak. Viszont az iskolai végzettség és az otthoni meséléssel kapcsolatban nem lehet következtetést levonni, hisz szinte mindenki azt válaszolt, hogy mesél a gyermekének. Azonban az kitűnt a felmérésből, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők, több időt szánnak a mesélésre.

1.ábra: A válaszadó szülők legmagasabb befejezett iskolai végzettsége

Arra a kérdésre adott válaszok, hogy a kitöltő szülőknek meséltek-e gyerekkorukban is azt bizonyítja, hogy az ő korai életszakaszukban is jelen volt a mese. Közülük 23-nak gyakrabban meséltek, míg 20-an ritkábban hallottak meséket. Egyetlen olyan válaszadó sem volt, aki azt mondta volna, hogy soha nem meséltek neki. Ez pedig pozitív visszajelzés. A 30 év alatti korosztályra nagyobb mértékben jellemző, hogy gyerekkorukban ritkán meséltek nekik szüleik. A 30 év feletti korosztály válaszai egyértelműen azt mutatják, hogy nekik gyerekkorukban meséltek a szüleik. Viszont a különbség nem túl magas. Az esetek döntő többségében ezek a szülők az édesanyjuktól hallották a mesét (29). 14-en a nagyszüleiket, 7-en az édesapjukat, 1 fő a testvérét nevezte meg mesélőnek. Egy fő az egyéb kategóriát választotta, de nem nevezte meg a konkrét személyt. A kérdőívek szerkesztésekor felmerült bennem a kérdés, hogy beszélhetünk-e összefüggésről a gyerekkorban mesét nem halló és a szülői szerepükben mesét nem mondó szülők között? A válaszok alapján ez nem megállapítható, ugyanis egyetlen kitöltő

sem válaszolta azt, hogy neki egyáltalán ne meséltek volna gyerekkorában. Pozitívnak minősül, hogy a szülők követik az általuk gyerekként látott mintát, és szülőként ők is mesélnek gyermeküknek. Mindez ahhoz is hozzájárulhat, hogy a jövőben az ő gyerekeik is hasonlóan járnak majd el.

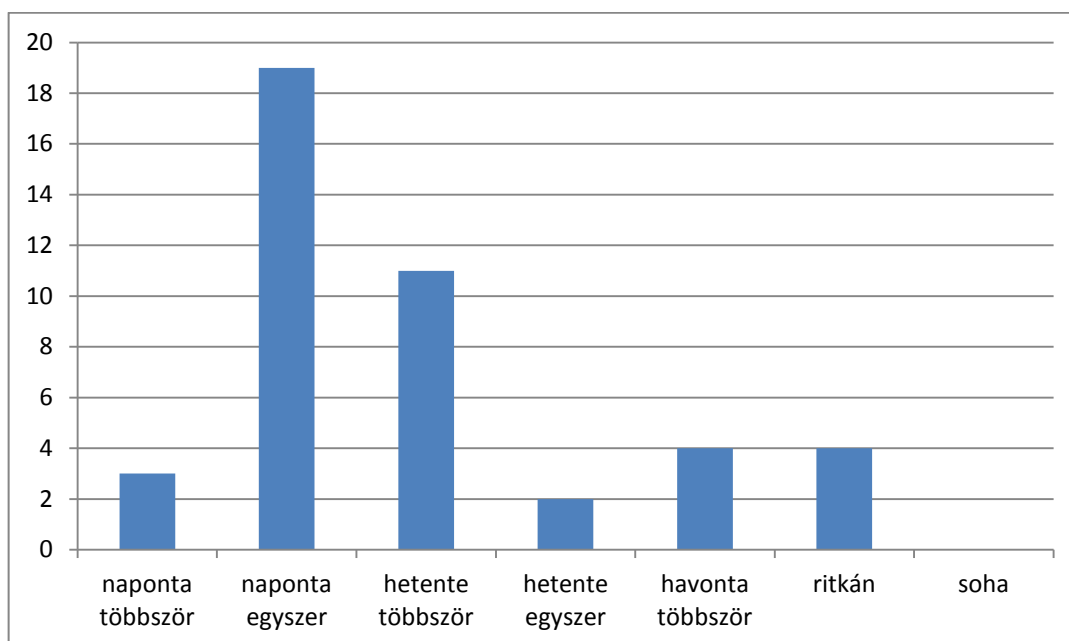

2.ábra: Kitől hallott a szülő gyerekkorában mesét

A fenti fejezetekben többször volt olvasható, hogy mennyire is fontos lenne a mindennapos mesélés a gyerekeknek. A felmérésből kiderült, hogy valamennyi családban rendszeresen mesélnek a szülők a gyermeknek, mindössze két szülő válaszolta, hogy nem szokott mesélni gyermekének. Emellett a mese fontosságával a gyermekek életében egy kivétellel mindenki egyet értett. Mindez arra is enged következtetni, hogy a szülők tisztában vannak azzal, hogy a gyerekek számára nem csak maga a mese fontos, de a személyes kapcsolat is. Mivel a mesélés egy intim kapcsolat felnőtt és gyerek között. A 3. számú ábrán azt láthatjuk, hogy milyen rendszerességgel folyik mesélés családon belül. Az esetek kétharmadában naponta egyszer, vagy hetente több alkalommal kerül sor mesélésre. Három szülő jelölte, hogy naponta többször is mesél gyermekének. A többiek a megnevezetteknél ritkábban mesélnek. Az óvoda, jobban mondva az óvodapedagógus munkája során tud építeni erre a pozitív szokásrendszerre. Illetve az is kiderült, hogy a megkérdezettek családjain belül leggyakrabban az anya az a személy, aki mesél a gyermek(ek)nek. 42-en válaszolták, hogy anya mesél otthon, 5-en azt, hogy a nagyszülők, 1 fő az apát és 2-en azt, hogy senki. (Ebben a kérdésben több válaszlehetőséget is meg

lehetett jelölni). Arról is volt már szó, hogy a mesélővel való személyes kapcsolata segíti a gyereket abban, hogy érzelmi biztonságban érezze magát. A mi esetünkben igazolást nyert, hogy a családokban az anyák jelentős hangsúlyt helyeznek erre.

A következő ábrán azt láthatjuk, hogy a családokon belül milyen gyakran mesélnek a szülők a gyerekeiknek. Ezek alapján látható, hogy a legtöbb gyerek naponta, vagy hetente több alkalommal hall mesét a szüleitől. Valószínűsíthető, hogy azokban az esetekben, ahol a napi mesélés megtörténik az esti időszak. Hagyományosan ez az esti mese ideje, a szülők jellemzően ebben az időszakban szánnak időt a gyerekeknek való olvasásra. Ritkán, mindössze három esetben mondták, hogy napi több alkalommal is időt szánnak a mesélésre. Két esetben jelölték azt, hogy heti rendszerességgel mesélnek, míg 4-4 válasz érkezett arra az opcióra, hogy havonta többször vagy ennél ritkábban mesél.

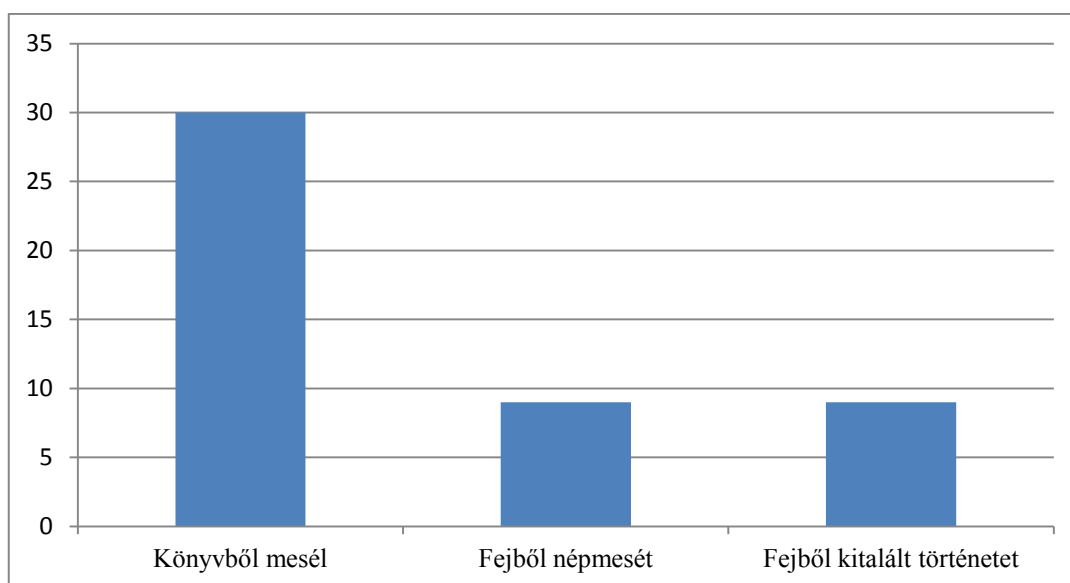
3.ábra: Mesélési gyakoriság otthoni környezetben

A kérdőívől az is kiderül, hogy esetek nagy részében az a mese kerül mesélésre, amit a gyerek(ek) választ(anak) (36 válasz). 6-an jelölték azt a válaszlehetőséget, hogy egy adott könyvben sorban haladnak a mesékkel, 3-an azt, hogy évszakoknak, ünnepeknek megfelelően választanak és 2-en, hogy mindegy, ami épp a kezébe akad, azt olvassa.

Arról is volt már szó, hogy a mesélés egyik legcélravezetőbb módszere az élőszavas mesélés. Persze nem várható el mindenkitől, hogy rendelkezzen azon képességgel, hogy bármikor bárhol fejből tudjon mesélni, vagy egyáltalán ismerje annyi mesének a szövegét. Így a legtöbben segédeszközökhöz fordulnak, ami leggyakrabban nem más, mint a könyv.

Ez a felmérésünkben is látszik. A szülők válaszaiból az is nyilvánvalóvá válik, hogy mesélés közben a könyvek dominálnak. Azaz a papír alapon, hagyományos formában megjelent szövegeket részesítik előnyben. A minta megoszlása ebben a vonatkozásban a következő (több válasz megadása is lehetséges volt):

- elsősorban könyvből mesél - 30 válasz
- fejből népmesét mesél – 9 válasz
- fejből kitalált történetet mesél – 9 válasz

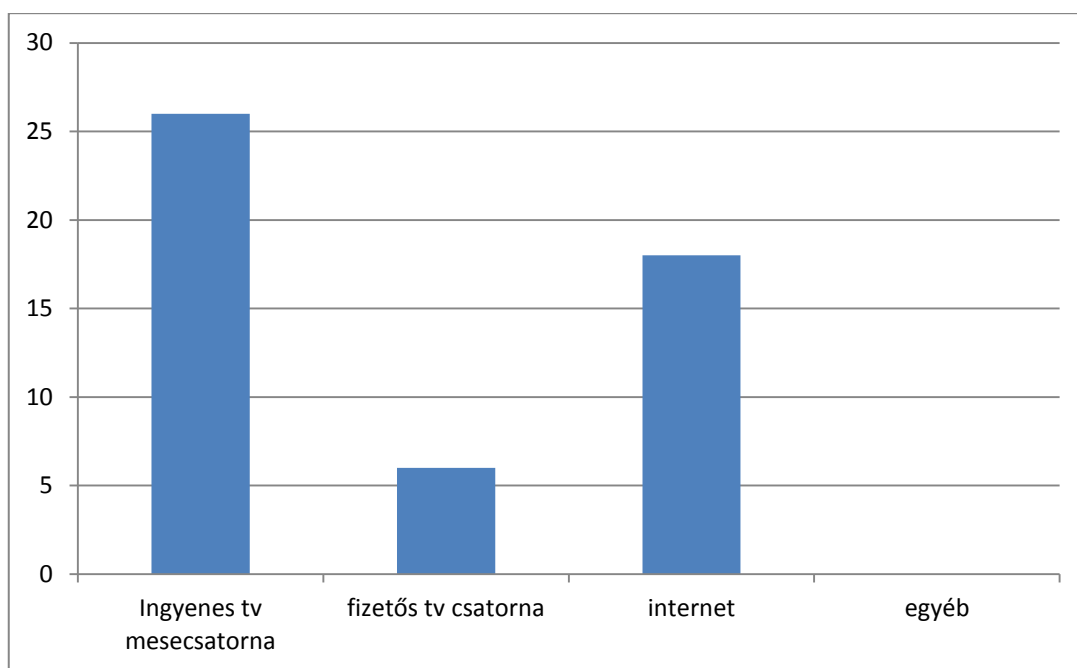
4. ábra: Honnan mesél a szülő

Leggyakrabban a szülők figyelembe veszik a gyermek igényeit, ugyanis azt a mesét választják, ami éppen tetszik. Ezt a válaszlehetőséget 28-an adták meg. 10-en legtöbbször magyar népmeséket olvasnak, 8-an Grimm mesék közül választanak, 2-en pedig Andersen meséket olvasnak legszívesebben.

Időtartamát tekintve a mesélés alkalmanként és családonként változó. 19 esetben nevezték meg azt a válaszlehetőséget, hogy fél órától kevesebb időt szánnak a mesélésre (egy adott alkalommal). 21 személy 0,5-1 óra közötti időintervallumot említett, 3-an pedig egy óránál több időt szánnak erre a tevékenységre. Ehhez a tevékenységükhöz mindenkinek hozzátartozik, hogy mese után kicsit beszélgessenek gyermekükkel. 14-en minden alkalommal beszélgetnek mesélés után, 10-en a „gyakran” válaszlehetőséget adták meg, 19-en pedig a „néha” választ tartották magukra jellemzőnek. Az viszont egybehangzó volt mind a 43 válaszadónál, hogy a gyerekek egy adott mesét szeretnek több alkalommal is meghallgatni.

Hasonló egyetértés van abban is, hogy a gyerekek is szeretnek mesélni szüleiknek. 24 szülő mondta, hogy gyermeke gyakran mesél neki, míg 19-en azt, hogy néha előfordul. A szülők jelentős része abban is egyet ért, hogy a mesék hatással vannak a gyerekek lélektani fejlődésére (35 válasz). Mindössze nyolcan voltak bizonytalanok és válaszolták azt, hogy „talán”. Abban viszont már eltért a vélemény, hogy a mese segíthet-e a gyermekeknek a problémáik megoldásában. 24-en gondolták úgy, hogy igen segíthet a problémák megoldásában, 16-an mondták, hogy talán segíthet és 3 személy szerint nem segítenek.

A válaszokból kitűnik, hogy minden gyerek napi szinten néz mesét vagy a tv-ben vagy az interneten. Sőt, szinte mindenkinél előfordult már az, hogy az esti mesélés helyett a gyermek inkább mesét nézett valamilyen digitális eszközön keresztül. A programok megengedésén belül a szülők valamelyest szabályozzák azt, hogy gyermekük milyen tartalmú mesét nézhet meg. Mindössze 5 szülő válaszolta azt, hogy nem befolyásolja azt, hogy gyermeke milyen programokat néz.

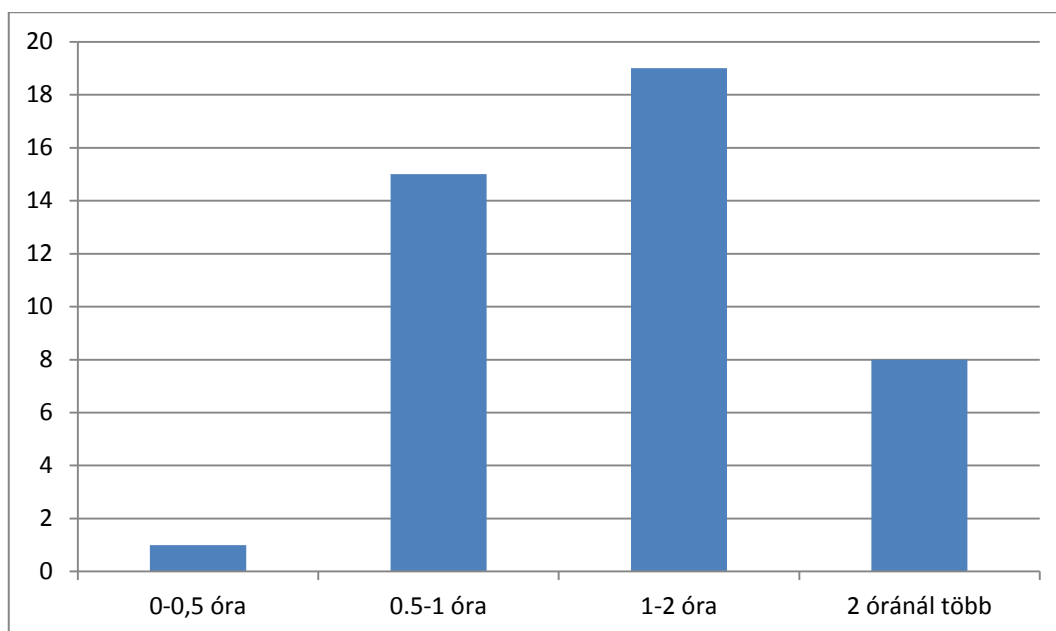

5.ábra: a Leggyakoribb mesenézésre szolgáló médiumok

A 4. számú ábra azt mutatja be, hogy milyen médiumokon keresztül milyen gyakran néznek a gyerekek mesét. Ebben az esetben is volt lehetőség több választ megjelölni. Ebből kiderül, hogy leginkább az ingyenes tv mesecsatornákon és interneten keresztül néznek a gyerekek mesét. A fizetős tv mesecsatornát, csak 6 esetben nevezték meg. Az 5. számú ábra pedig azt mutatja be, hogy mennyi időt töltenek napi szinten a gyerekek

mesenézéssel. 19-en a napi 1-2 órát engedélyezi a gyerekének, 15-en 0,5-1 óra közötti időt, míg 8 szülő gyerekei napi 2 óránál többet tölt mesenézéssel. Ez azt jelenti, hogy a gyerekek naponta több időt töltenek otthoni közegben mesenézéssel, mint amennyi időt a szülők az élősavas mesélésre, meseolvasásra szánnak.

6.ábra: Napi mesenézési időintervallum a gyerek körében

Az eredményekből látszik, hogy minden gyerek napi szinten használja a digitális eszközöket mesenézésre, ami nem túl szerencsés. A válaszokból kitűnik, hogy a tv-nézés megengedésén belül a szülők valamelyest szabályozzák azt, hogy mit nézzenek. Viszont a mesenézésre szánt idő jóval nagyobb, mint amit élősavas mesélésre szánnak a szülők. Ez pedig arra enged következtetni, hogy a technikai eszközök folyamatosan átveszik a mesekönyvek helyét.

Az alábbiakban azt láthatjuk, hogy melyek azok a mesék, amelyeket a szülők gyerekeik kedvenceiként neveztek meg, zárójelben pedig az említés gyakorisága szerepel.

Piroska és a farkas (7)

Bob, a mester (3)

Hófehérke és a hét törpe (5)

Bori mesék (3)

Mása és a medve (5)

Jancsi és Juliska (3)

A három kismalac (4)

Mickey egér (3)

Hamupipőke (4)

Pepa malac (3)

Mancsórjárat (4)

Verdák (3)

Barbie mesék (3)

A fenyőfa (2)

A kis gyufaárus lány (2)	A rút kiskacsa (1)
A kiscigány (2)	Holle anyó (1)
A libapásztorlány (2)	A kiskakas gyémánt félkrajcárja (1)
Aranyhaj (2)	Krumplirózsa (1)
Bogyó és babóca (2)	Csizmás Kandúr (1)
Caillou (2)	A répa mese (1)
Láng és a szuperverdák (2)	A 7 kecske gida (1)
Magyar népmesék (2)	Hupikék törpikék (1)
Mátyás király meséi (2)	Pocoyo (1)
Pityke (2)	Szárnyalók (1)
Robo vonatok (2)	Én kicsi pónim (1)
Szofia hercegnő (2)	Scooby doo (1)
Thomas a gőzmozdony (2)	Dr. Plüssi (1)
Tűzoltó Sam (2)	Ben 10 (1)
Grimm mesék (1)	Tom mesék (1)
Óz, a nagy varázsló (1)	Tom, a traktor (1)
Hüvelyk Matyi (1)	Kerek mese (1)
A kevély királykisasszony (1)	Jégvarázs (1)
Az okos lány (1)	Dínós mesék (1)
Ludas Matyi (1)	Pom-pom meséi (1)
Bibliai történetek gyerekeknek (1)	3 perces történetek, esti mesék (1)
Égig érő paszuly (1)	

A felsorolt mesékből egyértelműen látszik, hogy erős a rajzfilmek hatása. Az nem derült ki pontosan ebből a kérdésből, hogy ezeket a meséket milyen platformon keresztül kapják. Ugyanis ezen mesék többsége megjelent nyomtatott formában is és rajzfilmként is.

A kérdőív utolsó kérdése arra irányult, hogy a szülők mennyire értenek egyet bizonyos állításokkal, a mesékkel kapcsolatban. Minden állítást egytől ötig terjedő számskálán kellett értékelniük, ahol az 1 azt jelenti „*egyáltalán nem értek egyet*”, míg az 5 azt, hogy „*teljes mértékben egyet értek*”. Az alábbiakban az egyes állításokra adott válaszok átlagértéke látható

- A mesék félelmet kelthetnek a gyermekekben – 2,38
- A mesék olykor kegyetlenek és nem valók gyermekeknek – 2,64

- A mesék irreálisak és eltávolítják a gyermekeket a valóságtól – 2,28
- Úgy vélem, hogy az probléma, ha egy gyermek sokszor ugyanazt a mesét szeretné meghallgatni – 2,04
- Akkor jó egy mese, ha van tanulság a végén – 4,19
- A mese ugyanolyan fontos egy gyermek életében, mint a játék – 4,54
- A mese fontos eleme a gyermek személyiségfejlődésének – 4,5
- Minden nap kell mesélni a gyermekeknek – 4,54
- Az audiovizuális mesék pótolhatják előszavas (fejből) mesélést – 1,9
- Az audiovizuális mesék pótolhatják a meseolvasást – 1,69
- A hangos könyvek pótolhatják az előszavas (fejből) mesélést – 2,47
- A hangos könyvek pótolhatják a meseolvasást – 2,3
- A diafilm vetítése pótolhatja a meseolvasást – 1,95
- A diafilm vetítése pótolhatja az előszavas (fejből) mesélést – 1,8
- A meseolvasás pótolhatja az előszavas (fejből) mesélést – 3,09
- A gyermek a vizuális megsegítéssel jobban megérti a mesét – 4,09

Pozitívum, hogy a magas értékek alapján a szülők tudatában vannak és fontosnak tartják, hogy minden nap halljon a gyerek mesét, ill. hogy a játékkal azonos értékűnek ítélik a mese jelenlétét a gyermek életében. A válaszadók közül sokan úgy gondolják, hogy célravezető a mesélést valamilyen vizuális segédeszközzel is kiegészíteni a jobb érthetőség végett, viszont az is fontos, hogy az audiovizuális mesék nem pótolhatják sem az előszavas mesélést, sem a meseolvasást. A szülők körében az is fontos tényező, hogy a mese rendelkezzen tanulsággal.

Óvodapedagógusok körében végzett kérdőíves felmérés eredményei

Az általam készített kérdőívet az óvoda összes, a felmérés ideje alatt alkalmazásban álló óvodapedagógusa kitöltötte. A kérdések nagy részére válaszoltak. Mindössze egy óvónő volt, aki két kérdésre nem adott választ. Nemüket tekintve mindannyian nők. Korosztályt tekintve egy 20-29 év közötti, egy 30-39 év közötti, hárman pedig 40-49 év közöttiek. Csoportelosztás tekintetében ketten nagy csoporton dolgoznak, ketten középsőben, egy pedig a bölcsődei csoportban. Az egy fennmaradt óvodapedagógusi teljes állást közülük

ketten osztozva ideiglenesen helyettesítenek, ugyanis az erre a helyre kinevezett pedagógus a felmérés ideje alatt szülési szabadságon volt.

Arra a kérésre, hogy definiálják a mese fogalmát az alábbi válaszokat kaptam:

„Szerintem a mese egy olyan történet, amely tanulsággal szolgál a gyerek számára.”

„A meséknek jelentős szerepük van a gyermekek értelmi és érzelmi fejlődésében. Viselkedési formákat nyújt számukra.”

„A mese az, elvarázsolja a gyerekeket, neveli a jóra és leköti figyelmüket.”

„A mese nagyon fontos a gyerek számára, mert tanító és nevelő jellege van. Tanítja a jóságra, segítőkészségre, és becsületessé, szorgalmassá neveli.”

A válaszaikból az is kiderült, hogy az óvodai tevékenység minden napján előkerül a mese valamilyen formában. Egy ötös skálán 4,6 lett a válaszaik átlaga, miszerint fontosnak tartják a mindennapos mesélés jelenlétét óvodai keretek között, 4,4 pedig annak az átlaga, hogy mennyire jellemzi őket ez a tevékenység. Ketten naponta egyszer mesél valamilyen körülmények között, míg hárman naponta többször teszik ezt. Pozitívként értékelhető, hogy nem csak a „kötelező”, betervezett mesetevékenység ideje alatt mesélnek. Hárman délelőtt a mesetevékenység ideje alatt, illetve alvásidő előtt olvasnak mesét, míg ketten ezek mellett még spontán mesélést is végeznek, a gyerekek igényeihez mérten.

Fontosnak tartottam, hogy megtudjam mesekönyv kiválasztáskor figyelembe veszik-e az életkori sajátosságokat. Négy óvónő válaszolta, hogy igen, figyel erre, egy pedig azt, hogy abból választ, ami épp az óvoda rendelkezésére áll. Az is kiderült, hogy két óvónő nem vásárol saját költségén mesekönyvet a csoportra, egy mondta, hogy ő sem teszi, mert nem az ő hatásköre, de véleményét meghallgatják ezzel kapcsolatban. Míg ketten akár saját költségükön is vásárolnak könyveket és ilyenkor figyelembe veszik, hogy milyen korosztálynak szóljon az.

Továbbá az is fontos részlet, hogy mikor már egy konkrét mesét választanak, akkor mely szempontok szerint teszik ezt. Ebben az esetben is több válaszlehetőséget lehetett megnevezni:

- esztétikai értékeket képviseljen (1)
- életkori sajátosságoknak megfelelően (3)
- bővítse a gyerekek szókincsét (4)
- színesítse a gyerekek fantáziáját (3)
- segítse a gyerekek beszédfejlődését (5)
- költői kifejezőeszközökben legyen gazdag (0)

- egyéb (0)

A válaszokból az következik, hogy a legfontosabb szempont meseválasztáskor az, hogy a mese járuljon hozzá a gyerekek beszédfejlődéséhez és bővítse a szókincsüket.

Magának a mesélésnek a fontosságát abban látják, hogy fejlesztő hatással bír a gyerekek szellemi fejlődésére, élénkíti a fantáziájukat, szélesíti látókörüket, bővíti tudásukat és szókincsüket. Jól beleillik más tevékenységek közé is, mellyel színesíteni lehet azokat. Emellett az sem elhanyagolható, hogy a gyerekek nagyon szeretik hallgatni.

A mesélés általában könyvből felolvasva történik. Egy fő mondta, hogy könyvből és fejből egyaránt mesél, és egy személy, hogy az elektronikai eszközökkel való közvetítést részesíti előnyben.

Egytől ötig terjedő skálán 3,6 az átlaga annak, hogy mennyire tartják fontosnak a mesekezdő rítusok jelenlétét, ami egy erős középátlag. Ami kissé ellentmondásosnak tűnik, ugyanis a mesekezdő rítusok használata mégsem jellemző munkásságukra. Egyikük tett arról csak említést, hogy alvásra készülődéskor énekelnek egy dalocskát, amit követ a mese. Azonban a dalocska szövegét nem írta le. Kettő válaszolták azt, hogy a választott mese témáját próbálják ahhoz igazítani, ami a gyerekeket aktuálisan épp foglalkoztatja, hárman pedig azt, hogy nem ehhez igazítják a témaválasztást. Hárman inkább a népmeséket részesítik előnyben, míg kettő inkább az irodalmi (mű) meséket. Az egytől ötig terjedő skálán 4,6 átlagúnak értékelték, hogy a mesélés közben kiemelkedően fontos az, hogy milyen előadásmódban mesélnek. Hárman célravezetőbbnek tartják az élőszavas mesélést, míg kettő inkább könyvből olvasást részesítik előnyben. Megnevezték azokat a meséket, amelyeket leggyakrabban alkalmaznak és különböző csoportokban is visszatérő mesék. Ezek a következők:

A kiskakas gyémánt fél krajcárja (2 említés)

A három medve

A három kismalac

Cipó mese

A répa mese

Hófehérke

Pinokkió

Piroska és a farkas

Áttérve a mesélés közben használt eszközökre, az is kiderült, hogy az egytől ötig terjedő skálán 4 átlagértékűnek minősítették az eszközhasználat fontosságát. Négyen alkalmaznak különböző eszközöket a foglalkozásaik során, míg egy pedagógus válaszolta azt, hogy ő

nem használ semmilyen eszközt. Az alábbi segédeszközöket nevezték meg: kézzel készített eszközök, szemléltetők, bábok, maszkok, jelmezek.

A következő kérdéskör a digitális eszközök jelenlétére irányultak. Ezáltal kiderült, hogy négyen heti rendszerességgel használnak valamilyen digitális segédeszközt meséléshez, míg egy valaki napi szinten teszi ezt. Az alábbiakban azt láthatjuk, hogy melyik digitális eszközöket használnak a pedagógusok mesélés közben:

- telefon, tablet – 3 említés
- projektor, interaktív tábla – 0 említés
- számítógép, laptop – 3 említés
- TV – 4 említés

Az is kiderült, hogy a foglalkozásokon belül mely eljárások során használják leggyakrabban ezeket a digitális eszközöket: motiváció (4), bemutatás (5), beszélgetés (1), magyarázat (2), ellenőrzés (1), értékelés (0), egyéb (0). Vagyis a motiváció és a mese tényleges bemutatása az a két leggyakoribb szervezési forma, amikor a foglalkozások során alkalmazásra kerülnek a technikai eszközök.

Eddigi tapasztalatiak alapján az óvodapedagógusok közül hárman azt mondják, hogy a csoportjába járó gyerekek jobban kedvelik a vetített meséket, ketten pedig azt, hogy inkább a könyvből olvasott meséket kedvelik.

Az óvodában végzett megfigyelések összesítése

2019. október – december 7-e között folytattam megfigyeléseimet a Gyulai „Harmatcsepp” Óvodában. Minden óvodapedagógust két alkalommal látogattam meg az éves program által betervezett délelőtti mesefoglalkozás keretein belül. Összesen 10 foglalkozást figyeltem meg. Ezekon kívül minden héten egy nap a spontán, nem betervezett mesélési szokásokat figyeltem. Pl. alvás előtti mesélés, vagy azok az esetek, amikor a gyerekek kérésére történt mesélés vagy épp mesenézés. Igyekeztem a természetes helyzeteket nem megzavarni.

Időtartamát tekintve a tervezett mesefoglalkozások a következő időintervallumot mutatják:

- bölcsődei csoport: 22-31 perc
- középső csoport: 28-53 perc
- nagy csoport: 32-56 perc

Ebbe az időbe a szervezési feladatok elvégzése és a befejező elemek is beletartoznak.

Az alábbiakban azt szeretném bemutatni, hogy egy-egy csoportban milyen elemek vannak és hogyan, milyen módszerekkel zajlott a tervezett mesefoglalkozás.

Bölcsődei csoport

1. Szervezés: játékok rendezése, figyelem felkeltése, helyfoglalás az asztaloknál
2. Motiváció: találós kérdés, rövid kérdezz-felelek típusú beszélgetés
3. Mese feldolgozás: felolvasás, fejből mesélés.
4. Figyelem folyamatos fenntartása: mondókázás, szemléltető használata, telefonon zörejek felismerése, zenehallgatás, gyerekek bevonása kisebb feladatokkal
5. Ellenőrzés: kérdezz-felelek, kép kirakós
6. Jutalmazás: dicséret, matrica
7. Befejezés: színezés, képek elhelyezése a szerkenyeken

Középső csoport:

1. Szervezés: asztalok összerendezése, helyfoglalás, viselkedési elvárások ismertetése
2. Motiváció: beszélgetés, találós kérdések, TV használata, zenehallgatás
3. Mese feldolgozása: felolvasás (lapról, könyvből), dramatizálás
4. Figyelem és fegyelm folyamatos fenntartása: képnézegetés, képkártyák válogatása, lapbook használata, szóbeli fegyelmezés, dadus lefoglalja azokat, akik nem figyelnek, zavart keltenek.
5. Ellenőrzés: találós kérdések, kérdezz-felelek, beszélgetés
6. Jutalmazás: dicséret, taps, matrica
7. Befejezés: színezés, gyurmázás, falevélgyűjtés, elkészült alkotások kihelyezése a szekrényekre

Nagy csoport:

1. Szervezés: játékok visszarendezése a polcra, asztalok összerendezése, helyfoglalás, viselkedési elvárások ismertetése, szóbeli figyelem felkeltése
2. Motiváció: vers, puzzle játék, beszélgetés, találós kérdések, TV használata, zenehallgatás
3. Mese feldolgozása: felolvasás (lapról, könyvből), dramatizálás
4. Figyelem és fegyelm folyamatos fenntartása: képnézegetés, képkártyák válogatása, lapbook használata, szóbeli fegyelmezés, dadus lefoglalja azokat, akik nem figyelnek, zavart keltenek.
5. Ellenőrzés: találós kérdések, kérdezz-felelek, beszélgetés, saját élmények elmondása
6. Jutalmazás: dicséret, taps, matrica

7. Befejezés: színezés, gyurmázás, elkészült alkotások kihelyezése a szekrényekre

A foglalkozások ideje alatt nemcsak az óvónő volt jelen, hanem a dadus is, aki a szervezési vagy a technikai részeken is segédkezett, vagy épp lefoglalta azokat a gyerekeket, akik nem voltak képesek a foglalkozás teljes ideje alatt figyelni vagy részt venni abban. Viszont az is gyakran előfordult, hogy a dadus elhagyta a foglalkozást az egyéb teendői miatt.

A megfigyelések során azt tapasztaltam, hogy nem célravezető, ha az óvónő sűrűn kérdegeti a gyerekektől, hogy mit látnak a képen. Ugyanis ez hamar unalmassá válhat a számukra. Egy jó beszélgetés alapfeltétel, hogy minimum két partner végzi. A mi esetünkben jó módszer, ha az óvónő is sokat kérdez, ráadásul, ha nyitott kérdéseket alkalmaz. Ugyanis azok lehetővé teszik, hogy a gyerekek elgondolkodjanak, esetleg saját tapasztalataikat is alapul vegyék. Gyakori volt – főleg középső csoportban - hogy a gyerekek elvonták egymás figyelmét, sokszor nem bírtak egy helyben maradni és figyelni. Főleg a mese felolvasása alatt, amikor megszűnt a szemkontaktus az óvónővel. Az is korosztálytól függetlenül jelen van, hogy sokban befolyásolja a figyelem fennmaradását, hogy az óvónők milyen előadásmóddal adják elő a mesét, milyen a verbális és nonverbális kommunikációjuk. Az óvónők több esetben igyekeztek úgy befolyásolni a gyermekek érdeklődését, tevékenységét, hogy előtérbe kerüljön a könyv vagy maga a mese.

Tapasztalataim alapján a gyerekek aktivitására épülő mesefeldolgozása eredményesnek bizonyul. A gyerekek lelkesen vesznek részt a különféle dramatikus tevékenységekben, ha lehetőségük nyílik saját élmények felidézésre, megosztására. Miután maguk is alkotó tevékenységeket végezhetnek (pl. rajz, vágás, ragasztás, stb.) a későbbiek során könnyebben ismerik fel a mesék összetevőit.

Sajnos a legtöbb esetben azt tapasztaltam, hogy a délelőtti mese-vers kezdeményezés során vagy a délutáni pihenőt megelőzően az óvónő felolvassa a mesét eszközzel vagy anélkül. Az óvónők rendkívül csekély gyakorisággal alkalmaztak a könyvön kívül más eszközt a mesélés, verselés helyzeteiben. A mesét általában eredeti formájában olvassák fel, ritkán szerepel az óvónő által kitalált és előadott forma. A bölcsődei csoportban fordult elő jelentősebb számban, hogy az óvónő fejből mesélt. Ebben a csoportban fordult elő leggyakrabban a gyerekek spontán mesekérése is, ill, a mesekönyvek nézegetése és lapozgatása is. Ezekben az esetekben a folyamat abból állt, hogy a gyerek(ek) lapozgatták a könyvet, nézegették a képeket, megmutattak egy-egy képet a hozzájuk legközelebb lévő társuknak vagy az óvónőnek. Némelyikük kérdéseket is feltett az óvónőnek a képen látottakkal kapcsolatban vagy megnevezte mit lát a képen. Amikor olyan könyv került a

kezükbé, amit már ismertek, az is előfordult, hogy részleteket mondtak a mesékből. Viszont az is tapasztalható volt, hogy csak gyúrték vagy tépni próbálták a könyvben. Ezen esetekben az óvónő mindig közbe lépett és elmagyarázta miért nem szabad ezt tenni.

A bölcsődei csoportban a gyerekek nem tettek jelentős különbséget az óvónők és a dadusok között. Mindegyikük felé bizalommal fordultak – egyikük felé különösen. Így, ha pl. „kezükbé akadt” egy könyv akkor azt ugyanolyan szívesen mutatták vagy épp tettek fel neki egy kérdést, mint az óvónőnek. Ebből azt a következtetést vontam le, hogy bizalmon alapszik a kapcsolatuk, ami jelentősen hozzájárul fejlődésükhöz.

A középső és nagy csoportban gyakrabban fordult elő, hogy a gyerekek nem csak nézegették és lapozgatták a könyveket, hanem kérték az óvónőt, hogy olvasson fel belőle, vagy épp két-három gyerek (általában lányok) egymásnak „felolvasott”, elmesélte mit lát a képeken. Leginkább a jól illusztrált, színes képeket tartalmazó könyvek kerültek a kezükbe. Ha a gyerekek spontán nézegették a könyveket az minimum 4 percet vett igénybe. A leghosszabb mért idő az közel 19 perc volt egy nagy csoportos kislány esetében.

Azt tapasztaltam – és mindegyik csoportra érvényes - ha sok a hiányzó, teljesen megváltozik a csoport élete, tevékenysége. Sokkal nyugodtabb a légkör kisebb létszámnál, ilyenkor a mesekönyv is láthatóan gyakrabban került elő. Nem vitatkoztak annyit a könyveken és a könyvek is ritkábban sérültek meg.

Az óvodai nevelési folyamatában jelentős szerepet tölt be a szükséges feltételek biztosítása. Nem kivétel ez alól a mesekönyvek ellátottsága sem. Fontos szakmai elv, hogy a gyerekeknek legyen lehetőségük igényeiktől függően játékidőben bármikor könyvet nézegetni, lapozgatni, ill. az, hogy a pedagógusok is rendelkezzenek kellő szakirodalommal. Ennek megfelelően minden csoportban találhatóak a korosztálynak megfelelő mesekönyvek, laparellók, képeskönyvek. Az óvónőknek pedig közös szakmai könyvek vannak, amiket használhatnak. Az óvónők könyvei között megtalálható az óvodások mellett egy-egy kisiskolások számára készült mesekönyv, népmese gyűjtemények, pedagógiai, módszertani segédkönyvek, didaktikai segédeszközök: az éves állami alapprogram, útmutatók, a felkészüléshez szükséges dokumentumok. Felkészüléseik során az Ukrajnában hatályban lévő állami alapprogramot használják az éves terv összeállításához. Viszont a mindennapi tervezéshez Lukács Józsefné és Ferencz Éva, (2013) *Kerek egy esztendő, Komplex tevékenységek az óvodai környezeti nevelésben, (Tél, Tavasz, Nyár, Ősz)* c. könyveik adnak nagy segítséget. Az irodalmi nevelés heti egy betervezett foglalkozást foglal magába, ebben a nagyobb részt a mesélés kapja. Az

óvodapedagógusok elmondása alapján a tervezés megkezdésekor a következőket veszik figyelembe műválasztáskor:

- téma
- terjedelem (gyermeki figyelem)
- nyelv
- illusztráció
- életkor/fejlettség
- alkalom/hely/idő
- fejlesztési cél

Tervezéskor feltétlenül alkalmazkodnunk kell a művek kiválasztásakor a gyermekcsoport igényeihez. Ha homogén csoportban dolgozik az óvodapedagógus, akkor viszonylag könnyebb, egyszerűbb a dolga. Csupán az egyes korcsoportok életkori sajátosságait, a kis-, középső, nagycsoportosok eltérő igényeit kell figyelembe vennie. Összetettebb feladat egy vegyes csoport irodalmi tervét kidolgozni.

Fontosnak érzem kiemelni egyik tapasztalatomat, ami egy jó szakmai-módszertani elv használatát mutatja a pedagógusok körében, hogy valamennyi mesekönyvet nyitott polcokon, a gyermekek által jól látható és elérhető helyen tárolják. Ami hozzájárul ahhoz, hogy a gyerekek szabadon is elérjék a nekik tetsző könyvet, lehetővé téve, hogy így nem kell minden esetben a felnőtt segítségét kérni és várni. Persze ez néha hátrány is, főleg a bölcsődei csoportban, mert gyakrabban áll fenn a könyvrongálás esélye. A gyerekeknek szánt könyvállomány változatos, de a könyvekből csak 1-1 példány áll rendelkezésre. Így gyakrabban áll fenn a lehetősége, hogy a gyerekek között konfliktus alakul ki valamelyik kedvenc könyv miatt. A csoportokban több olyan eszköz is megtalálható, amely a mesélés helyzetét sokszínűbbé, élménydúsabbá teheti, ill, amelynek használata mesélési helyzetekhez vezethet. Ilyen pl. a bábok, képkártyák, puzzle, kifestők.

Az óvónő-gyermek közti kapcsolatra mesélés közben az alábbi tevékenységek voltak a leggyakoribbak:

- az óvónő a gyerekek közé ül (ha egyéni tevékenységről volt szó, akkor az is előfordult, hogy ölbe vette a gyereket, megsimogatta)
- folyamatos szemkontaktust igyekszik tartani
- szükség esetén fegyelmez (szóban)
- mimikájával, kifejezéseivel igyekszik érzékeltetni az eseményeket.

A spontán mesélések esetében a pedagógusok alapvetően a gyermek igényeihez igazodtak. Ilyenkor a gyerekek választhattak mesét, vagy azt is, hogy a teljes mese elmondásra/felolvasásra kerüljön vagy csak rövidebb formában beszélgetnek róla, esetleg 1-1 kép vagy képrészlet elemeiről vagy saját élményeikről beszélgetnek. Spontán, kérésre történő mesélésre az esetek döntő többségére a nap második felében került sor, amikor is a gyerekeknek több idejük volt szabad tevékenységre. Ugyanis a délelőttök, ha lehet ez mondani kissé zsúfoltabbak. A reggelit követően egymást váltják a szervezett foglalkozások, a kinti séta. A délután kicsit nyugodtabb, a gyerekeknek több idejük van szabad játéktevékenységre, ilyenkor gyakrabban fordultak az óvónő felé valamely kérdéssel, amelyből akár mesélés kerekedhetett, vagy került a kezükbe mesekönyv. Ottlétem alatt 6 alkalommal kerekedett rövid történetek, tapasztalatok mesélése az udvaron történő séták vagy szabad játéktevékenységek ideje alatt. Ami érdekesség, hogy szinte csak a lányok körében. Ezekben az esetekben a 2-4 lányka beszélgetéséből alakult ki valamilyen kisebb történetek elmesélése.

Mindhárom csoportban napi rendszerességgel került elő a mese az alvást megelőző rituáléként. Ottlétem ideje alatt egyetlen olyan nap se volt, hogy a mese kimaradt volna elalvás előtt. Legtöbb esetben egy mese kerül felolvasásra, ritkábban fordult elő, ha a gyerekek többsége kérte, akkor még egy mesét felolvasott az óvónő. Általában a mese kezdetén még kissé zajongtak, mocorogtak a gyerekek, de folyamatosan csendesedtek, figyelték a mesét, még akkor is, ha azt már sokadjára hallották.

Mindegyik csoportban napi rendszerességgel van jelen valamilyen digitális eszközön használata. A tervezett foglalkozásokon az esetek döntő többségében csak segédeszközként, pl. hangok, zörejek meghallgatására, vagy képek nézegetésére használják. Egy esetben fordult elő, hogy a mese felolvasása után a gyerekek meg is nézték a mesét laptopon. Viszont szabad tevékenységek során igen gyakori a mesenézés. A megfigyelések során a legrövidebb ideig történő mesés 18 perc volt, míg a leghosszabb 54 perc. A mesenézésen nem mindegyik gyerek vett részt, csak akit épp érdekelt. Egy nap alatt minimum 2 alkalommal néznek mesét/videót/gyerekdalokat a gyerekek, míg a legmagasabb tv/laptopon történő mesenézés 8 alkalommal történt egy nap leforgása alatt. Vagyis volt eset, hogy csak délelőtt vagy csak délután került bekapcsolásra egy-egy ilyen eszköz. Míg az is előfordult, hogy a nap mindkét szakaszában bekapcsolásra kerültek az eszközök. Ottlétem alatt 4 olyan alkalom volt, hogy a laptop egész nap nem is került kikapcsolásra, csak alvó állapotba helyezésre. Az esetek legtöbbször délután került sor mesenézésre, főleg vacsora után, a szülők érkezését várva. Sajnos ez arra enged

következtetni, hogy a technikai eszközökön keresztül közvetített mesék óvodai kereteken belül is gyakran jelen vannak. Sőt, magasabb az átlaga a mesenézés idejének, mint az élőszavas mesélésnek.

Összegezve a leírtakat a kutatás legnagyobb eredményét abban látom, hogy először sikerült bármilyen nemű adatokat kapni a helyi óvodás gyerekek körében végzett mesélési szokásokról, mid óvodai mind otthoni környezetben.

Pozitívan értékelendő, hogy a gyerekek életében jelen van mindennapos mesélés. Ezzel szemben viszont az is kiderült, hogy a gyerekeknek ritkábban, kevesebbet olvasnak, mint amennyi időt a gyerekek napi szinten mesenézéssel töltenek. Amiből az következik, hogy a mesélés nem élő, helyette a tévzés kerül előtérbe. Ez pedig hosszútávon hátrányosan befolyásolhatja a szociális és a kommunikatív képességek fejlődését, ami nehézséget okozhat a személyiségfejlődés bizonyos területein.

Összefoglalás

A kutatási eredményeket összefoglalva elmondhatjuk, hogy a mesék kiemelt helyet foglalnak el az óvodáskorú gyermekek életében. Számos területen lehet őket alkalmazni. A mesék lehetőséget biztosítanak számunkra abban, hogy a gyerekeket játékosan ismertessük meg az őket körülvevő világgal. Anélkül gyarapodik tudásuk, hogy tudnának róla, feldolgozzák élményeiket, feszültségeiket.

A munka nehézségeit az jelentette számomra, hogy felkutassam és szelektálni tudjam a rendelkezésemre álló szakirodalmat. Elsősorban magyar nyelvű szakirodalmakat használtam. A dolgozatom megírása befejeztével, arra a megállapításra jutottam, hogy a mesék nagy szerepet foglalnak el a gyermek mindennapjaiban. Úgy gondolom igazolást nyert, hogy a mesélésnek a kisgyermekek életében és személyiségfejlődésében jelentős szerepe van, ami egyedülálló és mással nem pótolható. Emellett az is, hogy a mesélés helyzeteiben a felnőttnek kiemelkedően aktív szerepe van: személyisége, szaktudása, felkészültsége, a pillanatnyi helyzethez, a gyermek egyéniségéhez, fejlettségéhez, érzelmi állapotához alkalmazkodni tudása nagy mértékben meghatározza ezen helyzetek élményszerűségét.

Hipotéziseim igazolást nyertek, miszerint az óvodáskorú gyermekek szülei tisztában vannak a mesék különböző jótékony hatásaival, ami mindenképp pozitív. Óvodai keretek között minden nap jelen van valamilyen formában a mesélés, hol tervezett, hol pedig spontán tevékenységként. Az óvodapedagógusok nagy hangsúlyt helyeznek a mesékre. Az is beigazolódott, hogy a technikai eszközök mindennapos használata is jelen van, és a gyerekek napi szinten többet néznek mesét, mint amennyit élőszóban hallanak. Sajnos ez akár ahhoz is vezethet, hogy ezek az eszközök fokozatosan kiszorítják az élőszavas mesélést, hisz a gyerekek több időt töltenek képernyő előtt, mint amennyi élőszavas mesét hallanak. A kutatás legnagyobb eredménye, hogy először sikerült adatokat kapni lakóhelyem óvodás gyerekei körében végzett mesélési szokásokról, mid óvodai mind otthoni környezetben.

РЕЗЮМЕ

Підсумовуючи вище сказане, можна сказати, що казка відіграє важливу роль у житті дітей дошкільного віку. Її можна використовувати в багатьох областях. Казки дають нам можливість у формі гри ознайомити дітей з навколишнім світом. Знання дітей зростають, але вони про це не знають.

Труднощі роботи полягали в тому, щоб я знайшла та підбрала літературу. Написавши роботу, я прийшла до висновку, що казки відіграють велику роль у повсякденному житті дитини. Розповідання казки відіграє значну роль у житті та розвитку маленьких дітей, та є незамінною. Дорослий відіграє важливу роль у читанні казки, його особистість, досвід, готовність до ситуації, що склалася.

Згідно моєї гіпотези, батьки дітей дошкільного віку усвідомлюють те, що казки корисні, що безумовно є позитивним. Кожного дня у дитячому садку присутня розповідь казки як планова так і спонтанна. Вихователі приділяють велику роль читанню казок. Також було доказано те, що щоденне використання технічних пристроїв призводить до того, що діти більше дивляться казки, ніж чують розповідь. На жаль, це може призвести до того, що технічне обладнання витіснить читання казки, так як діти більше часу проводять перед екраном. Найбільшим результатом було те, що мені вперше вдалося отримати дані, за місцем мого проживання, про те, як проходить розповідь казки в дитячому садку та вдома.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bilan O. I. (Білан Олександр Іванівна) (2017): *Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля"* ТОВ Мандрівець
- Boldizsár Ildikó (2004): *Mesepoétika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Boldizsár Ildikó (2010): *Meseterápia*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- Bettelheim Bruno (1985): *A mese bővölete és a bontakozó gyermeki lélek*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Kádár Annamária (2012): *Mesepszichológia - Az érzelmi intelligencia fejlesztése gyermekkorban* Kulcslyuk Kiadó, Szekszárd.
- Lovász Andrea (2007): *Jelen idejű holnemvolt*. Kronika Nova, Budapest.
- Mérei Ferenc – V. Binét Ágnes (1978): *Gyermeklélektan*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Nógrády László dr. (1917): *A mese*. Magyar Gyermektanulmányi Társaság, Budapest.
- Nyitrai Ágnes (2010): *Az összefüggés-kezelés fejlődésének kritériumorientált segítése mesékkel 4-8 éves gyerekek körében*. PhD értekezés Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Neveléstudományi Doktori Iskola
- Szerkesztette: Pálfi Sándor (2015): *Óvodapedagógiai módszertani kézikönyv*. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- http://tanarkepzes.unideb.hu/szaktarnet/kiadvanyok/ovodapedagogiai_modszertani_keziko_nyv.pdf
- letöltés ideje: 2019.02.02
- Tarbay Ede (1999): *Gyermekirodalomra vezérlő kalauz. A gyermek- és ifjúsági irodalom történetének irányítúje*. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest.
- Zilahy Józsefné (1998): *Mese-vers az óvodában*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.
- Zilahy Józsefné, Dr. Mészáros Vincéné, Forrai Katalin, Dr. Oszetzky Tamásné (1994): *Az óvodai foglalkozások módszertana II osztály*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Zilahy Józsefné, Stöckert Károlyné, Dr. Ráczné dr. Főző Klára (1997): *Óvodai nevelés játékkal, mesével Nevelési program óvodák számára*. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.

Tanulmányok:

Gyarmathy Éva (2012): *Egy átmeneti korszak nyúgei és dilemmái*. In: Digitális_degeneráció 2.0. OFOE, Underground Kiadó, 45-61.

<http://real.mtak.hu/8806/1/4.%20Digi2%20atmeneti%20kor%20nyugei.pdf>

letöltés dátuma: 2019.12.01.

Kósa Éva (2006): *A média szerepe a gyerekek fejlődésében*. In: Mindentudás Egyeteme, 5. kötet. Budapest: Kossuth, 2006. 165–187.

Lovász Andrea (2006): *A mesélő ember*. Bálint Péter (szerk) in: *Közelítések a meséhez*, Didakt Kiadó, Budapest.

http://epa.oszk.hu/00000/00016/00048/9908_01.htm

letöltés dátuma: 2019.12.01.

Megyeriné Runyó Anna (2018): *Mese és/vagy digitális világ* in: A mese szerepe a nevelésben, oktatásban A BRUNSZVIK TERÉZ SZAKMAI NAPOK keretében szervezett II. Nemzetközi Kisgyermek-nevelési Konferencia kötete, Vác.

http://real.mtak.hu/78580/1/A%20mese%20szerepe%20a%20nevel%C3%A9sben_oktat%C3%A1sban.pdf

letöltés dátuma: 2019.12.01.

Nádai Pál (1999): *A mesélésről*. In: Fordulópont I. évfolyam, 4. szám. Mint a mesében? PONT Kiadó, Budapest, 36-44.

Nyitrai Ágnes (2014): *A mese és a képeskönyv a legkisebbek életében, fejlődésében*. In: Kisgyermeknevelő, 8. évf. 1. sz. 20–28. p.

Nyitrai Ágnes (2015): *A mesélés jelentősége kisgyermekkorban*. In: Gyöngy Kinga (szerk.): *Első lépések a művészetek felé I.: A vizuális nevelés és az anyanyelvi-irodalmi nevelés lehetőségei kisgyermekkorban*. Bp.: Dialóg Campus, 324–368.

Szinger Veronika (2008): *Mese az óvodában – Könyvvel vagy anélkül*. in: Fordulópont 39. sz.

http://www.fordulopont.hu/FP-39_szinger.pdf

letöltés dátuma: 2019.10.12.

Zóka Katalin (2007): *A meseválasztás kérdései az óvodában: A népmese helye az óvodai irodalmi-anyanyelvi nevelésben*. In: Könyv és Nevelés, 9. évf. 2. sz. 43–51. p.

Egyéb források:

Dr. Vekerdy Tamás interjú (2015. Október 26.): A gyermek legjobban a „fej” mesét szereti, in:

http://www.nlcafe.hu/mesedoboz_gyujtooldal2/cikk/vekerdy-tamas-mese-kutatas/

letöltés dátuma: 2020.02.02.

Mellékletek

- a) kevesebb, mint fél óra   b) 0,5-1 óra
c) 1 óránál több   d) 0

16. Milyen gyakran beszélget a meséről gyermekével miután felolvasta?

- a) Mindig   b) Gyakran   c) Néha   d) Soha

17. Milyen meséket szokott választani gyermekének felolvasáshoz?

- a) Grimm   b) Andersen   c) Magyar Népmesék   d) Ami éppen tetszik

18. Előfordult olyan, hogy gyermeke egy mesét többször hallani szeretett volna?

- a) Igen   b) Nem

19. Gyermeke is szokott önnek mesélni? (fogja a könyvet, úgy csinál, mintha tudna olvasni)

- a) Gyakran   b) Néha   c) Soha

20. Ön szerint hatással vannak a mesék a gyermekek lélektani fejlődésére?

- a) Igen   b) Nem   c) Lehet

21. Ön szerint segíthet a mese gyermeke problémáinak megoldásában?

- a) Igen   b) Nem   c) Talán

22. Előfordul, hogy a közös esti program meseolvasás helyett TV nézés?

- a) Gyakran   b) Néha   c) Soha

23. Szoktak-e a gyerekek mesét nézni a tévében?

- a) Igen   b) Nem

24. Milyen médiumokon keresztül néz mesét gyermeke?

- a) ingyenes tv mesecsatorna   b) fizetős tv mesecsatorna
c) internet   d) egyéb.....

25. Mennyi időt tölt naponta gyermeke tv/számítógép előtt mesenézéssel??

- a) 0-0,5 óra   b) 0,5-1 óra   c) 1-2 óra   d) 2 óránál több

26. Milyen mesék a kedvencei? (Kérem, írjon címeket!)

27. Próbált Ön befolyással lenni arra, hogy a gyerekek mit nézzenek?

- a) Igen   b) Nem

28. Mennyire ért egyet az alábbi állításokkal? (1: Egyáltalán nem értek egyet. 5: Teljes mértékben egyet értek.) A választott számértéket kérem írja oda minden állítás mellé!

- A mesék félelmet kelthetnek a gyermekekben.
- A mesék olykor kegyetlenek és nem valóak gyermekeknek.
- A mesék irreálisak és eltávolítják a gyermekeket a valóságtól.
- Úgy vélem, hogy az probléma, ha egy gyermek sokszor ugyanazt a mesét szeretné meghallgatni.
- Akkor jó egy mese, ha van tanulság a végén.
- A mese ugyanolyan fontos egy gyermek életében mint a játék.
- A mese fontos eleme a gyermek személyiségfejlődésének.
- Minden nap kell mesélni a gyermekeknek.
- Az audiovizuális mesék pótolhatják élıszavas (fejből) mesélést.
- Az audiovizuális mesék pótolhatják a meseolvasást.

- A hangos könyvek pótolhatják az élőlászavas (fejből) mesélést.
- A hangos könyvek pótolhatják a meseolvasást.
- A diafilm vetítése pótolhatja a meseolvasást.
- A diafilm vetítése pótolhatja az élőlászavas (fejből) mesélést.
- A meseolvasás pótolhatja az élőlászavas (fejből) mesélést.
- A gyermek a vizuális megsegítéssel jobban megérti a mesét.

e) A mesekönyv vásárlás nem tartozik a hatásköröm alá, de meghallgatják a véleményemet.

f) Egyéb:

10. Milyen szempontok alapján választ mesét a csoportjának?(Több választ is meg lehet jelölni.)

- a) Esztétikai értékeket képviseljen.
- b) Életkori sajátosságoknak megfeleljen.
- c) Bővítse a gyermekek szókincsét.
- d) Színesítse a gyermekek fantáziáját.
- e) Segítse a gyermek beszédfejlődését.
- f) Költői kifejezőeszközökben legyen gazdag.
- g) Egyéb:

11. Mennyire tartja fontosnak az óvodai nevelés során a mindennapos mesélést?

Egyáltalán nem fontos   1   2   3   4   5   Nagyon fontos

12. Miért tartja fontosnak a mindennapos mesélést?

13. Mennyire jellemzi az Ön munkáját a mindennapos mesélés?

Egyáltalán nem jellemzi   1   2   3   4   5   Teljes mértékben jellemzi

14. Milyen módon valósítja meg a mesélést?

- a) éloszavas mesélés (fejből mesélés)
- b) könyvből mesélés (meseolvasás)
- c) mindkettő
- d) elektronikai eszközzel való közvetítés

15. Amennyiben az előző kérdésre mindkettő volt a válasza, kérem írja le milyen arányban mesél a megadott módokon!

16. Van-e mesekezdő/meseindító rítusa?

- a) Igen
- b) Nem

17. Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, részletesen írja le, hogyan zajlik!

18. Mennyire tartja fontosnak a mesekezdő/meseindító rítust?

Egyáltalán nem tartom fontosnak   1   2   3   4   5   Nagyon fontos

19. Igazodik-e a választott mese olyan témához, ami a gyermekeket aktuálisan nagyon foglalkoztatja?

- a) Igen
- b) Nem
- c) Egyéb

20. Amennyiben az előző kérdésre egyéb volt a válasza, kérem fejtse ki!

21. Vannak-e olyan visszatérő mesék, melyeket különböző csoportjainál alkalmazott?

- a) Igen
- b) Nem

22. Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, fejtse ki melyek azok!

23. Milyen meséket preferál elsősorban?

- a) népmeséket   b) irodalmi (mű) meséket
c) mindkettőt   d) kitalált meséket

24. Amennyiben az előző kérdésre mindkettő volt a válasza, milyen arányban használja a megadott mesefajtákat?

25. Mennyire tartja fontosnak a mese előadásmódját?

Egyáltalán nem tartom fontosnak   1   2   3   4   5   Nagyon fontos

26. Milyen előadásmódot helyez előtérbe?

- a) élıszavas mesélést   b) meseolvasást   c) mindkettőt

27. Amennyiben az előző kérdésre mindkettő volt a válasza, kérem, írja le, milyen arányban használja a megadott előadási módokat?

28. Mennyire tartja fontosnak a különböző eszközökkel segített mesélést?

Egyáltalán nem tartom fontosnak   1   2   3   4   5   Nagyon fontos

29. Szokott alkalmazni a meséléshez eszközöket?

- a) igen   b) nem

30. Amennyiben az előző kérdésre igennel válaszolt, kérem, sorolja fel milyen jellegű eszközöket alkalmaz? (Pl.: bábok, kézzel készített eszközök, stb.)

31. Milyen gyakran használ digitális eszközöket meseolvasás közben vagy helyett?

a) naponta   b) hetente   c) havonta   d) ennél ritkábban

32. Milyen digitális eszközöket alkalmaz mesélés közben?

- a) telefon, tablet   b) projektor, interaktív tábla
c) számítógép, laptop   d) TV

33. Ha használ digitális eszközöket tevékenységeinél, melyik alkalmazott módszer/eljárás folyamán teszi ezt?(Több választ is meg lehet jelölni)

- a) Motiváció   b) Bemutató   c) Beszélgetés
d) Magyarázó   e) Ellenőrzés   f) Értékelés
g) Egyéb:

34. Véleménye szerint az Ön csoportjában melyiket szeretik jobban a gyerekek?

- a) élıszavas mesélés   b) könyvből olvasott mese
c) digitális eszközzel vetített mese

35. Egyéb javaslatok?

3. számú melléklet
A kesztyű mese feldolgozása a Gyulai „Harmatcsepp” Óvoda bölcsődei „Napocska” csoportjában

¹ Képek: A szerző saját felvétele, 2019.10.10.

4. számú melléklet
„Őszi mese” feldolgozása a Gyulai „Harmatcsepp” Óvoda közepső „Szivárvány”
csoportjában

² Képek: A szerző saját felvétele, 2019.10.10.

5. számú melléklet
A Répa mese feldolgozása a Gyulai „Harmatcsepp” Óvoda középső „Szivárvány csoportjában

³ Képek: A szerző saját felvétele, 2019.10.24.

6. számú melléklet
A daru és a róka c. mese feldolgozása a Gyulai „Harmatcsepp” Óvoda nagy
„Felhócske” csoportjában

⁴ Képek: A szerző saját felvétele, 2019.10.10.

7. számú melléklet
A Cipó mese feldolgozása a Gyulai „Harmatcsepp” Óvoda nagy „Felhőske” csoportjában

⁵ Képek: A szerző saját felvétele, 2019.09.30.

8. számú melléklet

Délutáni spontán tevékenységből kialakuló mesélés

6

---

⁶ Képek: A szerző saját felvétele, 2019.11.24.

Ábrák jegyzéke

1. ábra: A válaszadó szülők legmagasabb befejezett iskolai végzettsége	28
2. ábra: Kitől hallott a szülő gyerekkorában mesét	29
3. ábra: Mesélési gyakoriság otthoni környezetben	30
4. ábra: Honnan mesél a szülő	31
5. ábra: a Leggyakoribb mesenézésre szolgáló médiumok.....	32
6. ábra: Napi mesenézési időintervallum a gyerekek körében	33

Власник документу:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1002953406

Дата перевірки:
10.05.2020 18:28:34 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
10.05.2020 18:30:04 EEST

ID користувача:
92712

Назва документу: Veres-Edina-szakdolgozat-ÓP-2020

ID файлу: 1002967827 Кількість сторінок: 56 Кількість слів: 14295 Кількість символів: 103439 Розмір файлу: 1.89 MB

2.53% Схожість

Найбільша схожість: 1.4% з джерело http://tanarkepzes.unideb.hu/szaktarnet/kiadvanyok/ovodapedagogiai_modszertan..

2.31% Схожість з Інтернет джерелами 11 ..... Page 58

0.44% Текстові збіги по Бібліотеці акаунту 22 ..... Page 58

0% Цитат

Не знайдено жодних цитат

0% Вилучень

Вилучений текст відсутній

Підміна символів

Не знайдено заміненних символів